

KÖNYVTÁRI INTÉZET

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

2020/5

„Minőség és Innováció 2020” – az EOQ MNB Egyesület pályázata

A European Organization for Quality Magyar Nemzeti Bizottság Közhasznú Egyesület (EOQ MNB Egyesület) idén is meghirdette innovációs pályázatát „Minőség-Innováció 2020” címmel. A pályázat célja „a termékek és szolgáltatások vevőorientált minőségfejlesztését szolgáló innovációs eredmények hazai és nemzetközi elismertetése által a hazai versenyképesség növelése”.

A kiírás szabta feltételek a hazai könyvtárak számára is teljesíthetők, hiszen nem csak vállalatok, hanem közszférában működő szervezetek is pályázhatnak minőségorientált, illetve társadalmi felelősségvállalásra irányuló innovációval.

Az innováció lehet:

- magasabb minőségi színvonalú vagy környezetbarát termék;
- a minőségfejlesztést vagy környezetvédelmet elősegítő technológiai megoldás, illetve gyártási folyamat;
- magasabb minőségi színvonalú vagy környezetbarát szolgáltatás, illetve közszolgáltatás;
- minőségorientált ipari formatervezés vagy új magasabb minőségi színvonalú márka;
- a minőségfejlesztést elősegítő oktatási program, üzleti koncepció vagy menedzsmentmodell.

Pályázati anyag: Az egyesület oldalán (<https://eoq.hu/>) elérhető a magyar nyelvű űrlap, amit a pályázónak ki kell tölteni, ez maximum három oldal terjedelmű lehet, amihez öt oldalnyi szabadon választott melléklet (termékleírás és fotó, marketing anyag nem megengedett) csatolható.

Nevezési díj a közszférában működő szervezetek számára 100 000,- Ft+ÁFA.

A pályázati kiírás teljes szövege az alábbi oldalon érhető el:

<https://eoq.hu/egyeb/minoseg-innovacio-2020/>

A pályázatokat az info@eoq.hu e-mail-címre kell beküldeni.

A beadás határideje: 2020. szeptember 15.

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

29. évfolyam 5. szám

2020. május

Tartalom

Műhelykérdések

- Ásványi Ilona:** „Nyugodt munkával keresve kenyerünket”. Az egyházi könyvtárak a pandémia idején 3
- Szépölggyi Katalin:** Könyvtár a kertben, kert a könyvtárban – zöld komplexitás egy közkönyvtár életében. Az Óbudai Platán Könyvtár zöld könyvtári törekvései 19
- Börcsök Erzsébet:** Ugye mesélsz nekem?A „family storytime” adaptálásának lehetőségei 28

Interjú

- Tószegi Zsuzsanna:** „Aki tisztséget kapott, tölts be tisztségét, aki tanító, tanítson”. Interjú Barátné Hajdu Ágnessel, az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi professzorával, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnökével 32

Évforduló

- Vasné Tóth Kornélia:** Ötven éve hunyt el a soproni ex libris élet kiemelkedő alakja, Csatkai Endre 46

Fórum

- Pallósiné Toldi Márta:** Szubjektív gondolatok a hivatásbeli önbecsülésről 50

From the contents

- Ilona Ásványi:* „Working with quietness, we may eat our own bread”. The church libraries during the pandemic (3)
- Katalin Szépvölgyi:* Library in the garden, garden in the library – green complexity in the life of a public library. The green library endeavors of the Óbuda Platán Library (19)
- Zsuzsanna Tószegi:* „Whoever has the gift of serving should serve. Whoever has the gift of teaching should teach.”. Interview with Ágnes Barátné Hajdu, professor and head of department, Eötvös Loránd University, president of the Association of Hungarian Librarians (32)

Cikkeink szerzői

Ásványi Ilona, a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár igazgatója, az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének elnöke; *Börcsök Erzsébet*, a szatymazi Dankó Pista Művelődési Ház és Könyvtár könyvtárosa; *Pallósiné Toldi Márta*, a szombathelyi Berzsenyi Dániel Könyvtár nyugalmazott igazgatója, szociológus; *Szépvölgyi Katalin*, az Óbudai Platán Könyvtár Ezüsthegyi Könyvtárának vezetője; *Tószegi Zsuzsanna*, az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének címzetes egyetemi docense; *Vasné Tóth Kornélia*, az OSZK Plakát- és Kisnyomtatványtárának munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

Dancs Szabolcs, Mezey László Miklós, Németh Márton, Rózsa Dávid, Szeifer Csaba

Szerkeszti:

Tóth Béla István

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3797; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: ki.oszk.hu/3k, epa.oszk.hu/3k, facebook.com/konyvkonyvtarkonyvtaros

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

Emberi Erőforrások Minisztériuma

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU ISSN 1216-6804 (Nyomtatott)

HU ISSN 2732-0375 (Online)

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Ásványi Ilona

„Nyugodt munkával keresve kenyerünket”¹

Az egyházi könyvtárak a pandémia idején

*Nagy földrengések, járványok és éhínségek lesznek.
Rettenetes dolgok történnek...
Amikor háborúkról és lázadásokról hallotok, ne rémüldözgetek,
mert... ezeknek meg kell történniük...
(Lk 21, 11a; 9a)*

Háborúban hallgatnak?

Silent leges inter arma – a fegyverek közt hallgatnak a törvények, mondja Cicero a *Pro Milone* című beszédében.² Pápai Páriz Ferenc veretes fordításában: *a hadnak idején nem folynak a törvények*. A latin szállóigének az eredeti szövegtől eltérő változata is ismert: *inter arma silent Musae*, vagyis *a fegyverek közt hallgatnak a Múzsák*, illetve *a háborúban hallgatnak a Múzsák*.

Az elmúlt hetekben, hónapokban háború dúlt a világon, egy ismeretlen és igazából legyőzhetetlen erő, a koronavírus ellen. Elmondhatjuk, a harcnak még mindig nincs vége, csatákat nyertünk, de a háborút még nem sikerült megnyernünk. A koronavírussal kapcsolatban mindennek és mindenkinek: egyénnek és közösségnek; politikának, társadalomnak és gazdaságnak; tudománynak, kultúrának, művészetnek, oktatásnak, vallásnak volt és van tennivalója.

Az egyházi könyvtárosok

Az alábbi beszámolóban³ arról kívánunk szólni, hogyan élték meg és élték át a járvány első hullámát a hívő és vallásos egyházi könyvtárosok, a nemzeti kulturális vagyon jelentős részét őrző egyházi könyvtárakban.

A világot ért és eljövendő csapásokról, természeti és társadalmi katasztrófákról több helyen is szó esik a Szentírásban, de rendszerint ugyanott az isteni gondviselésről is olvashatunk megnyugtató, biztató, reményt keltő, megerősítő, eligazító szavakat. Szent Lukács evangéliuma 21. fejezetében – a 11a; 9a verseket választottuk írásunk mottójául – például ezt olvassuk: *Rettenetes dolgok történnek... Amikor háborúkról és lázadásokról hallotok, ne rémülözözzetek, mert... ezeknek meg kell történniük...*

A keresztény apologikus irodalom egyik, talán legkorábbi példája a *Levél Diognétoszhoz* című írás. A 2. században keletkezett mű a kereszténységet ért vádakra válaszolva leírja, hogy kik és milyenek a keresztények. „A keresztényeket sem területi, sem nyelvi szempontból, még faji szempontból sem lehet megkülönböztetni a többi embertől. Sehoh nincsenek olyan városok, melyekben, mint sajátjukban lagnának, nincs külön nyelvük sem, melyet beszélnének, nincs sajátos, rájuk jellemző életmódjuk... Görög és barbár városokban egyformán lagnak, kinek mi jutott osztályrészül étkezés és öltözködés tekintetében alkalmazkodnak azon vidék szokásaihoz, s az élet egyéb területén mutatkozik a közösségi életük alkotmánya különösnek és elismerten meglepődnek. Saját hazájukban lagnak, de mégis jövevényekként; mindenben részt vesznek polgárokként, de mindent elviselnek, mint idegenek; bárhol, idegenben is otthon vannak, de minden haza idegen számukra... Testben vannak ugyan, de nem a test szerint élnek. A földön időznek, de a mennyben van polgárságuk. Engedelmeskednek a meghatározott törvényeknek, de életükkel felülmúlják a törvényeket... Szegények, és sokakat gazdagítanak (vö.: 2Kor 6,10); mindenben szűkölködnek, és mindenben bővelkednek.”⁴

A Diognétoszhoz írott levélből annak illusztrálására idéztünk, hogy megvilágítsuk kik is, milyenek is az egyházi könyvtárosok. Férfiak és nők, anyák és apák, teológusok és laikus hívők, történészek, kultúrtörténészek, irodalmárok, tanárok és könyvtárosok. Olyan könyvtárosok, mint a más könyvtártípusokban (települési, szak, felsőoktatási, iskolai könyvtár) dolgozók, úgy érintette őket is a járvány, mint másokat, ugyanolyan vagy hasonló életállapotú vagy foglalkozású honfitársainkat. Ugyanolyanok, ám valamiben talán mégis különböznek: abban, hogy világképükben, lelkületükben az örökkévalóságra berendezkedettek, akik nem ritkán több száz éves gyűjteményekben végzik könyvtárosi munkájukat.

Az egyházi könyvtárak

Az egyházi könyvtárak csoportja változatos: vannak csak muzeális gyűjtemények, melyek nem vagy alig gyarapítanak, köztük műemlék teremkönyvtárral bírók; vannak, melyek a muzeális gyűjteményen túl modern szakirodalommal is gyarapítanak, ezért történeti és modern szakkönyvtárak; vannak csak modern teológiai szakirodalmat gyűjtő és szolgáltató felsőoktatási könyvtárak; valamint (közép)iskolai könyvtárak és ezek kombinációi, például muzeális gyűjteményrész-

szel is rendelkező középiskolai könyvtár, felsőoktatási és kvázi országos hatókörű szakkönyvtár.

A legtöbb egyházi könyvtár műemlék épületben, sőt épületegyüttesben működik, más intézményekkel együtt, például szociális otthon, kolostor, egyetem, iskola. Ezek a könyvtárak a kiemelten védendő közösségek – szociális otthon lakói, szerzetesek – miatt a bezáráskor-kinyitáskor még körültekintőbben jártak és járnak el.

Az egyházi könyvtárosok nem közalkalmazottak; a bért a fenntartó intézmény, szervezet határozza meg. A fenntartótól függött, hogy az 1992-es, a közalkalmazotti jogviszonyt meghatározó törvény egyes elemeit egyféle iránymutatásként figyelembe vette-e, gondolunk itt a közalkalmazotti bértáblára, a háromévenkénti előmenetelre, a jubileumi jutalomra és egyéb, béren kívüli juttatásokra, például az utazási kedvezményra.

A gyűjtemények jellegéből adódóan az egyházi könyvtárakban a könyvtárhasználók tudományos kutatók, doktori iskolát végzők, egyetemi-főiskolai hallgatók, középiskolások.

A műemlék teremkönyvtárral bíró egyházi könyvtárak esetében szét kell választani a múzeumi funkciót és az információszoftárkezelési funkciót. Nyilván a turizmusra vonatkozó szabályok, tiltások és engedmények részben mások, mint amelyek a köz- és magángyűjteményekre (könyvtár, levéltár) vonatkoznak. A teremkönyvtárral bíró egyházi könyvtárak között vannak olyanok, ahol a turizmussal külön iroda foglalkozik, másoknál a könyvtárosok nemcsak a speciális vezetéseket, foglalkozásokat végzik, hanem a szokásos, „átlagos” idegenvezetést is.

A szolgáltatások közül az egyházi könyvtárakban a kölcsönzésnél gyakoribb a könyvtárközi kölcsönzés. A muzeális gyűjtemény esetén a helyben használat a jellemző, illetve a távhasználat, ami elektronikus katalógusok és adatbázisok elérhetőségét, digitális másolatok biztosítását, irodalomkutatást, szaktájékoztatót jelent. A digitális, elektronikus másolatok kérése a digitalizáció elterjedésével, a technikai fejlődéssel arányosan az egyházi könyvtárakban is megnövekedett az elmúlt években, a járványtól függetlenül.

Az egyházi könyvtárak fenntartói egyházi intézmények és szervezetek: egyházi felsőoktatási intézmény, egyházkerület, egyházmegye, szerzetesrend, gyülekezet, melyek sajátos rendtartással működnek, a világi intézményektől eltérő módon.

Finanszírozás szempontjából az egyházi könyvtárak a miniszterelnökséghez tartoznak. Az egyházi-felekezeti fenntartók, gyűjteményeik működtetésére – melynek a könyvtárak, levéltárak, múzeumok a részei – állami támogatást kapnak (egyházi közgyűjteményi támogatás), melyet az úgynevezett Vatikáni megállapodás garantál.⁵

Az egyházi fenntartó intézmények és könyvtáraik magán intézmény (magánalapítványi egyetem, főiskola, magánkönyvtár) jellegűek, de mégis részei az élő

magyar könyvtári rendszernek. Szakmai szempontból az egyházi könyvtárak a kulturális minisztériumhoz igazodnak.

Az egyházi könyvtárak más tipizálás szerint a szakkönyvtárak csoportjához tartoznak – ideértve a felsőoktatási egyházi könyvtárakat is. Közülük többen vállalták és vállalják a nyilvános státuszt. Az egyházi felsőoktatási könyvtárak közül egyesek nemcsak a teológia és segédtudományai szakirodalmát gyűjtik, hanem attól függően, hogy az egyetem vagy a főiskola milyen „világi” szakokat is vállal: szociológiát, pedagógiát stb.

A járvány kitörések

Az egyházi könyvtárak zöme a járvány kezdetekor teljesen vagy részben bezárt a fenntartó határozata alapján, márciusban, betartva az állami rendelkezéseket, figyelve a regionális, megyei járványmutatókat.

Az egyháziak közül a felsőoktatási intézmények, majd a középiskolai könyvtárak zártak be legelőször, amikor az oktatás távoktatásra állt át.

A karantén országos és helyi elrendelése után viszonylag rövid időn belül – egy-két nap, legfeljebb egy-másfél hét leforgása alatt – kellett megteremteni az új működési feltételeket, tehát a távmunka lehetőségét és a távhasználatot.

Az egyházi könyvtárak fokozatosan álltak át a teljes vagy részleges távmunkára: kezdetben csökkentett munkaidőben működtek, majd a hét néhány napján mindenki home office módban dolgozott, később, aki tehetett távmunkában maradt, és csak néhány kolléga tartott telefonos vagy személyes ügyeletet, biztosítva a könyvtár működését. Volt, ahol az ügyeletes a vezető volt, máshol a raktáros vagy a kollégák váltott beosztásban. Jellemzően a nyugdíj előtt álló, kisgyerekes vagy más szempontból kiemelten védelemre szoruló munkatársakat engedték el először távmunkára. Volt olyan könyvtár, ahol szabadságra, majd fizetés nélküli szabadságra mentek egyes munkatársak, ez utóbbi esetben a munkáltató az állami intézkedéseknél előbb ajánlotta fel azt, hogy a fizetés nélküli szabadság alatt is fizeti a bér járulékait. Akadt olyan könyvtár is – nagy egyházkerületi és középiskolai is –, ahol a dolgozók közül csak a veszélyeztetettek – egészségügyi problémákkal küzdők, valamint a veszélyeztetett korúakkal egy háztartásban élők, és a kisgyermekesek – kérhették az otthoni munkavégzést, a többiek zárt ajtókkal bent dolgoztak, végig a járvány alatt.

A járvány előtti utolsó teljes munkanapokon a vezetők feladata volt, hogy a fenntartókkal és az informatikusokkal, illetve egyéb részlegekkel (pl. gazdasági osztály, HR) konzultálva megteremtsék az otthoni munkavégzés és kapcsolattartás feltételeit. Tehát biztosítani kellett a következőket: elegendő és megfelelő eszköz (laptop, esetleg szkennel, mobiltelefon), valamint a könyvtári szoftver, hálózat, hálózati tárhely és a levelezőrendszer távoli elérhetősége. Ha még nem tették volna meg, digitalizálták az adott könyvtár legalapvetőbb és legjellemzőbb tájékoztatási segédleteit (névtárak, kötetkatalogusok), hogy a szaktájékoztatás is

lehetséges legyen otthonról, ha nem is olyan mértékben, mint helyben, a könyvtárban, ahol minden segédlet és referenz mű a könyvtáros rendelkezésére áll. Biztosították a posta fogadásának feltételeit, a számlák elektronikus kezelését, igazolását a gördülékeny teljesítés miatt. Törődtek azzal, hogy megnyugtató és pontos legyen a munkaidő-nyilvántartás. Valamint foglalkoztak a karantén alatt a munkába járást biztosító igazolások és egyéb, az otthoni munkavégzéssel kapcsolatos dokumentumok biztosításáról a munkatársak részére.

Az egyházi fenntartók és az egyházi könyvtárak informatikai működéséért felelős informatikusok jól vizsgáztak: mindenhol biztosították a távmunka feltételeit. Gördülékeny volt a munkatársakkal a kapcsolattartás, a munkaszervezés és a munkavégzés.

Az egyházi könyvtárak a honlapjukon, a Facebook-fiókjukon, belső oktatói és hallgatói levelezőlistákon, Neptun-üzenetek és körlevelek formájában, a HÖK információs csatornáin tették közzé a járvány alatti működéssel kapcsolatos információkat: nyitvatartás, ügyelet, szolgáltatások, kölcsönzési határidők meghosszabbítása stb., máshol pedig e-mailben is tájékoztatták az elektronikus postafiókkal rendelkező beiratkozott olvasókat.

Volt példa a könyvtár minden helyiségét érintő teljes fertőtlenítésre is olyan könyvtárakban, melyek más egyházi intézménnyel (iskola, szociális otthon, egyházkerület székhely irodái stb.) azonos épületegyüttesben helyezkednek el.

A járvány alatt

A járvány alatt a vezetők feladata volt a távmunka és az irodai munka, illetve az ügyelet megtervezése, ellenőrzése, a folyamatos kapcsolattartás, munkaszervezés telefonon, skype-on, e-mailben. Folyamatosan kapcsolatban álltak a fenntartókkal is, és a legtöbb egyházi intézményben felállt válságstábbal. Továbbá biztosították a könyvtárak adminisztratív működését, ebben a püspökségek, egyházkerületi és egyéb egyházi hivatalok, felsőoktatási intézmények, középiskolák is partnerek voltak.

Alkalmas volt az idő pályázati tervezetek előkészítésére, az SZMSZ-ek és egyéb dokumentumok, valamint például a tárgyletár pontosítására, frissítésére. A járvány miatt a könyvtárvezetők a fenntartóval konzultálva a legtöbb helyen a stratégia újragondolására és a költségvetés karcsúsítására kényszerültek.

A vezetők minden könyvtárban ügyeltek arra, hogy hatékony és minőségi munkát végezzenek. Nemcsak a munkatársakkal voltak kapcsolatban, hanem a fenntartókkal is, folyamatosan tájékoztatva őket a könyvtárban folyó munkáról.

A kölcsönzést és részben a kutatást (helyben használat) az elektronikusdokumentum-szolgáltatás váltotta fel. Erre a legtöbb könyvtár kiemelten felhívta a figyelmet akkor, amikor honlapján közzétette az információkat a bezárásról.

Az egyházi felsőoktatási könyvtárak bezárása a záródolgozatok beadásának idejére, a vizsgaidőszak kezdetére esett, így ezekben a könyvtárakban különösen is megszaporodott az elektronikus kérések száma. De a történeti és/vagy mo-

dern teológiai szakkönyvtárak használói-kutatói is éltek ezzel a lehetőséggel az otthoni munkavégzésben.

A könyvtári munkafolyamatok közül a következőkre volt lehetőség a távmunkában:

Állománygondozás: a leállás alkalmat adott nagytakarításra és rendrakásra, még azokban a könyvtárakban is, ahol nem történt meg az intézmény teljes fertőtlenítése. Továbbá, ahol szükséges volt, nyugodt körülmények között végezhettek gyűjteményköltöztetést, leltározást, selejtezést.

Feldolgozás: több könyvtár végzett adatisztítást, így megbízhatóbbak, pontosabbak lettek az elektronikus katalógusok, bővültek az adatbázisok. Mivel a legtöbb könyvtárban az állomány feldolgozása nem 100%-os, kiemelt feladat a retrospektív feldolgozás, mely egyben állományrevízió és állománytisztítás, selejtezés is. Vannak olyan könyvtárak, ahol a cédulakatalógust digitalizálták – ezt a munkát lehetett folytatni otthonról is –, majd autopszia útján pontosítják később a leírásokat, de erre majd csak a visszaállt teljes munkarendben kerülhet sor.

Máshol kizárólag a könyvek kézbevitelével történik a feltárás; több helyen a távmunkát a feldolgozásban úgy biztosították, hogy a katalogizálandó könyveket vagy egyes dokumentum-gyűjteményeket (pl. különlenyomatok, aprónyomtatványok) hazavitték feldolgozásra.

Szerzeményezés: volt rá példa, hogy a szerzeményezés is otthonról történt, a könyvcsomag a munkatárs otthoni címére érkezett, ahonnan a raktáros kolléga vitte be a könyvtárba a csomagot. Pontosabbak lettek és frissültek az elektronikus leltárkönyvek.

A feldolgozás és a szerzeményezés egyes könyvtárakban a folyóiratokkal kapcsolatban még kartonokon történt. Most lehetőség nyílt ezek számítógépes feldolgozására. A könyvtárak egy részében a kurrens folyóiratok érkeztetése és feltárása – az adott egyházra, egyházi közösségre, intézményre vonatkozóan – analitikusan is otthon történt.

A kölcsönzés helyett – mely szolgáltatási forma az egyházi könyvtárak zömére nem jellemző – megnőtt a távhasználatok száma – digitális változatban teljesítették a kéréseket. De több helyen a kölcsönzés is lehetséges volt, ugyan csak az adott intézmény munkatársai számára, a portán vagy biztonsági szolgálaton keresztül: előkészítették a kért könyveket és az olvasók oda hozták vissza a kölcsönzötteket.

Volt olyan könyvtár, amely vállalta volna a kölcsönzést, ám a fenntartó nem engedélyezte azt.

Több könyvtárban meghosszabbították a kölcsönzött dokumentumok kölcsönzési határidejét – mégpedig határozatlan időre. Van olyan könyvtár, ahol csak a következő félév kezdetén kell visszavinni a könyveket. Ügyeltek arra, hogy a végzős diákok és hallgatók – akiknek az adott könyvtárban általában megszűnik

a beiratkozott, élő könyvtárhasználói státusza – ne hagyjanak maguk után könyvtartozást.

A kölcsönzésnél gyakoribb az egyházi könyvtárakban a *könyvtárközi kölcsönzés*, ami az utóbbi időben gyakran az elektronikus másolatok kérését jelenti, ezért a könyvtárhasználók igényeit, ha nem is egészében, de részben ki tudták elégíteni ott, ahol jelentős digitális tartalommal rendelkeznek. Ezek az akár helyi adatbázisok otthonról is elérhetővé váltak a könyvtáros számára, vagy a könyvtár működését személyes ügyelettel biztosították, így az ügyeletes könyvtáros el tudta készíteni a kért másolatokat.

Ahogy fentebb említettük, a muzeális gyűjtemények, illetve a történeti és modern irodalmat gyűjtő egyházi könyvtárak esetén a *helybenhasználat* a jellemző, illetve ha csak egy-egy adatra, információra, digitális másolatra, irodalomkutatásra van szüksége a kutatónak, a távhasználat – *szak tájékoztatás*ként.

A távhasználat – szak tájékoztatás és kapcsolattartás (közönségkapcsolat) – e-maiban, skype-on, zárt Facebook-csoporton keresztül, a honlap segítségével és belső levelezőlistákon történt. A weboldalak esetében felerősödött a hírközlő, informáló funkció. Az oktatási intézmények könyvtáraiban tanítási-tanulási segédleteket kerestek leginkább (digitális tankönyvek, hanganyagok, feladatgyűjtemények, kötelező olvasmányok, illetve jegyzetek, kötelező szakirodalom stb.) Egyes könyvtárakban a könyvtáros elébe ment a kérdéseknek: digitális gyűjteményeket, hasznos oldalakat, gyerekeknek szóló pályázatokat, szülőket segítő tartalmakat, valamint a hallgatók számára hasznos segédleteket: adatbázisokat, katalógusokat, elektronikus dokumentumokat tett közzé a honlapon vagy a Facebookon.

A felsőoktatási könyvtárakban gyakoriak voltak a szakirodalommal, bibliográfiai hivatkozásokkal kapcsolatos kérdések, amelyeknek csak egy részére tudtak választ adni távolról. Ez ismét megerősítette a könyvtárosokat abban, hogy szükséges a széles körű, nagy mennyiségű teljes szövegű, digitális tartalom elérésének megteremtése, a folyamatos hozzáférés biztosítása. Ezt és az ezzel kapcsolatos egyéb problémákat: nyílt hozzáférés, szerzői jogi kérdések stb. nagy részben állami feladatnak gondolják az egyháziak is, bár azt is tudják, hogy a teológiai szakirodalom egy részét az egyházi könyvtáraknak kell digitalizálni, felekezetenként összefogva. Komoly nehézséget okoz, hogy a valóban érdembeli, hasznos digitalizálás meglehetősen költséges; az eszközökből és a hozzáértő szakemberekből is hiány van, és a párhuzamos digitalizálásnak nincs értelme.

Az egyházi könyvtárak másik típusában, a nem felsőoktatási és nem iskolai könyvtárakban a digitalizálás elsődleges célja nem az ismeretterjesztés, hanem az állományvédelem, hogy ne kelljen minden esetben az eredeti dokumentumot kézbe venni. Van példa arra, hogy egyes egyházi könyvtárak a járvány alatt is végeztek állományvédelmi digitalizálást és ahhoz kapcsolódó munkálatokat (javítás, OCR-ezés, metaadatolás, archiválás, adatbázisba feltöltés), mégpedig a munkatársak otthonaiba kitélepített ideiglenes munkaállomások segítségével.

A távoktatás (digitális oktatás) az oktatási intézmények könyvtáraiban – felső-oktatási és középiskolai könyvtárakban egyaránt – felszínre hozta, hogy milyen hiányosságai vannak a tanulóknak és a hallgatóknak az önálló információkérés, a kritikus forráshasználat, a szövegértés, lényegkiemelés, vázlatkészítés terén. Vagyis nagyon fontos lenne a könyvtárhasználati képzés; illetve a rendelkezésre álló lehetőségek és óraszám nem elegendő erre.

A felsőoktatási könyvtárakban elérhetővé tették a könyvtárhasználók számára az előfizetett, de csak helyben használható, esetleg csak a könyvtárosok számára nyitott hazai és külföldi adatbázisokat (JSTOR, EBSCO, ADT, külföldi kiadói adatbázisok, hazai könyvkiadók, Akadémiai Kiadó, Szaktárs adatbázis stb.). Erre a honlapon, a Facebookon és e-mailben hívták fel a figyelmet, ahogy az Open Access szellemében elérhetővé tett saját és egyéb szabadon elérhető digitalizált tartalmakra is. (Folyamatosan követték a nemzetközi releváns szolgáltatók próbáhozáférési és más tartalomelérési felajánlásait, és erről értesítették az oktatókat és a hallgatókat.)

Van olyan felsőoktatási könyvtár, ahol kérdőíves felmérést terveznek a távhasználat, az adatbázisok távoli elérhetőségével kapcsolatban.

Tanulóság és tapasztalat a későbbiekre, hogy szükséges a távhasználat informatikai fejlesztése, például ahol nem lehetséges, az eduID hozzáférés kialakítására mihamarabb szükség van, mert VPN hozzáférés egyelőre pár kolléga számára biztosított csak. De ugyancsak szükséges lenne a felhasználók felkészítése, képzése a távhasználatra, a lehetőségek alaposabb megismerésére és a biztos használatuk elsajátítására. Ennek érdekében akár órarendi keretbe illesztett kutatómódszertani, könyvtárhasználati órák bevezetését tervezik és javasolják.

Az egyházi könyvtárak másik fontos feladata az egyedi *restaurálás* és a preventív általános *állományvédelem*. Saját restaurátorműhellyel tudásunk szerint csak egy egyházi könyvtár rendelkezik, a többiek külsős vállalkozásokkal, műhelyekkel dolgoztatnak. Pillanatnyilag több restaurálással foglalkozó pályázat is fut, különböző fázisokban. A többnyire vezetői beosztású restaurálást szervező munkatársak közül volt, aki pályázatot írt, és volt, aki a restaurátorokkal tárgyalt, más az elszámolást intézte és a beszámolót írta a járvány idején. De nyugodtabbak voltak a körülmények, hogy az állományvédelmi feladatokkal foglalkozzanak, átfogó stratégiai tervet készítsenek, kiválogassák a restaurálásra szoruló köteteket, felállítsák a sorrendet ezek között (melyek szorulnak sürgős beavatkozásra és melyek nem). Mindemellett előkészítették a következő pályázatokat: megfogalmazták a kötetek vagy gyűjtemények kultúrtörténeti jelentőségét.

További feladatok, melyekre a nyugodtabb körülmények között sor kerülhetett azokban a könyvtárakban, ahol zárt ajtók mögött, de a munkahelyükön dolgozhattak a kollégák.

Az egyházi felsőoktatási könyvtárakban a jellemző feladatok a következők voltak:

- A hallgatók és az oktatók folyamatos tájékoztatása a változásokról és a lehetséges szolgáltatásokról.
- Általános tájékoztatók készítése szakirodalmi adatbázisokról, szabadon elérhető tartalmakról, szakkönyvekről – retrospektíven.
- A rendelkezésre álló elektronikus tartalmak nyilvános elérhetővé tétele és ajánlása.
- Szakirodalomgyűjtés, elektronikus tartalmak megkeresése, tájékoztatás az elérhetőségről, a kötelező szakirodalom elektronikus elérhetősége listájának összeállítása.
- Segítség a szakdolgozatírásban: formai követelmények ellenőrzése, irodalomjegyzék összeállítása, pontosítása, a bibliográfia formai követelményeinek ellenőrzése.
- Oktatói kérések: az MTMT adatbázisban a közlemények és az idézettségek rögzítése, publikációk DOI-számainak keresése.
- Adatrögzítés a MATARKA adatbázisban.
- Periodikák és tanulmánykötetek analitikus feltárása.
- Specialitás: a szaktudományi tájékoztatók mellett készültek lelki tartalmú anyagok is, például a húsvéthoz, Szűz Mária hónapjához kapcsolódóan, valamint film- és egyéb kulturális témájú ajánlók.

Az egyházi iskolai könyvtárak speciális feladatai:

- Tankönyvrendelés. Ezt idén megnehezítette, hogy a könyvtárosok személyesen nem találkoztak a tanárkollégákkal, illetve a tervezésnél-rendelésnél nem álltak rendelkezésre valós számok a tartós használatban levő tankönyvekről.
- A járvány miatt a tanév végén idén nem tervezik a tartós tankönyvek begyűjtését. Ezt a döntést két fő szempont alapján hozták meg. Egyrészt egészségügyi szempontokat figyelembe véve kivitelezhetetlennek tűnik, hogy közel 300 diák használt tankönyveit úgy gyűjthessék be, hogy a fizikai érintkezést elkerüljék, és ezek fertőtlenítése sem megoldható ekkora mennyiségben. Másrészt a jelenlegi távoktatás hatékonysága, funkcionalitása sem könnyen felmérhető folyamat, aminek eredménye talán a következő tanév elején mutatkozik meg majd. Azt tervezik, hogy mintegy előzetes felmérésként megkeresik a tanárkollégákat, hogy azokban az esetekben, ahol nem sikerül a tananyag végére érni, vagy a tankönyvet/munkafüzetet befejezni, jelezzék, hogy az adott könyvre továbbra is szükségük van. Tisztában vannak azzal, hogy a tankönyveket a következő évfolyam részére is biztosítani kell, ezért gondosan fel kell mérni és nyilván kell tartani a raktári mennyiségekkel és a pótrendelési lehetőségekkel.
- A megkérdezett egyházi középiskolai könyvtárban elkészítették ezt a *tankönyvleltárt*, és készek a pótrendelésekre. A tankönyvrendelésről a rendelési

listát papírformában szokták aláírni a szülőkkel, idén ez nem lehetséges, keresik az elektronikus, online megoldásokat.

- Az iskolai könyvtárak az érettségi idején részben megnyitották kapuikat: biztosították a vizsgákhoz szükséges eszközöket.
- A kölcsönzés működött, a kért könyveket összekészítették, és az épületen kívül adták át. A könyvtár látogatása fizikailag nem volt lehetséges, de online minden szolgáltatás működött.

Egyéb jellemzők, a karantén alatt elvégzett feladatok az egyházi könyvtárakban:

- A járvány ideje alatt frissültek és bővültek a könyvtárak honlapjai, Facebook-fiókjai; elkészültek az idegennyelvű verziók.
- Elegendő idő volt arra, hogy a könyvtárak újragondolják a menedzsmen- tet, a PR- és marketingtevékenységüket, az ezzel kapcsolatos tartalmaikat és azok közzétételét, valamint belső és külső partnerkapcsolataikat.
- Többen rendeztek virtuális kiállítást vagy hívták fel a gyűjtemény egyes da- rabjaira a figyelmet honlapjukon, a Facebookon, az egyházi sajtóban.
- Bővültek az e-könyvtárak, és például a muzeális, egyedi dokumentumok, vagy a teológiai szakirodalom elektronikus elérhetőségét biztosító, gyakran helyi adatbázisok.
- Lehetővé vált egyes muzeális gyűjteményrészek (ősnymtatványok, antik- vák, RMNY-ek, a közkönyvtárak helyismereti gyűjteményeire emlékeztető különgyűjtemények) feldolgozásának előkészítése, papíralapú nyilvántartá- sok számítógépre vitele, kötetkatalógusok nyomdai előkészítése.
- Intenzívebbé vált az időszak kiadványok és a helyismereti dokumentumra emlékeztető helyi érdekeltségű kiadványok analitikus feltárása.
- Azokban a könyvtárakban, ahol kiadványokat, példának okáért forrásmun- kákat, katalógusokat, évkönyvet vagy folyóiratot is megjelentetnek, több idő jutott a szerkesztési munkafolyamatokra: lektorálás, előkészítés, tördelés.
- Mód nyílt kutatásra, publikációk előkészítésére és megírására, előadásokra való felkészülésre, illetve a szakirodalom tanulmányozására.

A járvány után

Nyitás, nyitvatartás

A legtöbb egyházi könyvtár jelenleg – május második felében vagyunk – zárva van, de volt olyan (nemcsak iskolai könyvtárra gondolunk), ahol az érettségi he- tében ki kellett nyitni a fenntartó utasítása szerint. Van olyan könyvtár, melyben országos trendeket figyelembe véve május 1-jétől megszűnt az otthoni munka- végzés lehetősége, a nyitást – az olvasók, kutatók előtt – június elejétől, mások a végétől tervezik. A nyitás dátumát is jellemzően – az országos statisztikákat figyelembe véve – a fenntartó határozza meg. Mivel a karantén fokozatos fel- oldása vidéken kezdődött el, az újrainyitást inkább a vidéki egyházi könyvtárak

fontolgatják, a budapestiek még nem tervezik. A legtöbb könyvtár szeretne már júniusban kinyitni, ám ugyanúgy tervezik a szokásos nyári egy vagy két hónapos leállást, különösen azokban a könyvtárakban, amelyeknek használói zömében hallgatók, diákok. Máshol – éppen a kiesett idő miatt – ebben az évben nem tervezik a szokásos nyári egy hónapos leállást. De olyan könyvtárak is vannak, ahol csak szeptemberben tervezik a nyitást. Az újrakezdés az iskolai könyvtárak esetében akkor válik aktuálissá, ha az iskolák és a kollégiumok újra kinyithatnak. Ezekben a könyvtárakban a könyvtárhasználók száma – tanárok és diákok – a nyári szünetben általában csökken.

A nyitást a legtöbb könyvtár fokozatosan, több szinten tervezi: először rövidebb ideig tartanak nyitva, részben távmunkában dolgoznak, kevesebb olvasót fogadnak és csak előzetes bejelentkezésre, a könyvtári tereket (az olvasóterem egyre nagyobb területe, előbb raktári működés, majd a szabadpolcos állomány) fokozatosan nyitják meg,

Azokban a könyvtárakban, melyek más intézményekkel (monostor, kolostor, szociális otthon) közös épületgyüttesben működnek, nehezebb a nyitás, illetve ennek dátumszerű meghatározása.

A felsőoktatási egyházi könyvtárak esetében a könyvtár nem önálló épületben található, a szolgáltatásait igénybe venni kívánó olvasó az egyetem vagy a főiskola tereit is használja. Ennek fenntartását, takarítását (mosdó, folyosó, lift, lépcsőház stb.) az egyetem, illetve a főiskola látja el, így a biztonsági szabályokat (útvonal, közlekedés) is a felsőoktatási intézmény határozza meg. Még akkor is, ha a könyvtári dolgozók irodai elhelyezése biztonságosan megoldható.

A járvány a turizmust érintette leginkább, ez igaz a vallási és kulturális turizmusra is. A műemlékkönyvtárak bezártak, a nyitást itt is fokozatosan tervezik, a nyitás után csak „családi” méretben – 4-5 fő – látogathatók majd a muzeális gyűjtemények, vélhetően a nyári időszakban. Van olyan könyvtár, amely eleve szeptemberben tervezi a nyitást, a nyári szünet után.

Továbbá némelyik könyvtár a karanténon túli, járvány utáni munkát úgy tervezi meg és gondolja át, hogy egy esetleges újabb karantén lehetőségét is mérlegeli.

Munkarend

A könyvtárak munkatársai közül többen home office-ban dolgoznak majd továbbra is, ki teljes, ki pedig rész munkaidőben. A legtöbb könyvtárban sikerült az éves szabadságokat részarányosan felhasználni, máshol fizetés nélküli szabadságot is igénybe vettek. Ahol még van cafeteria, lehetővé vált a támogatás átváltása szabadságra, esetleg munkabérre. Van olyan könyvtár is, amely azt fontolgatja, hogy a veszély elmúltával részben tovább folytatja a home office működést: bizonyos munkafolyamatokat a járvány után is otthonról látnának el.

Működési körülmények, védelem

A nyitás után az egyházi könyvtárak többségében a munkatársak és a könyvtárhasználók számára is kötelező lesz a *szájmaszka és a kesztyű viselése*. (A régikönyveket – a járványtól függetlenül – egyébként is csak kesztyűben lehet kézbe fogni, lapozni.) Van, ahol ezt csak ideig-óráig tervezik, mások idegenkednek és lehetetlennek gondolják a munkavégzést és a kutatást napi több órában szájmaszkban.

Abban a kérdésben, hogy a visszahozott könyvek milyen mértékben lehetnek vírushordozók, megoszlanak a vélemények; vannak, akik kevésbé, vannak, akik jobban félnek a megbetegedéstől.

Az olvasótermek bútorait a legtöbb könyvtárban átrendezték, a férőhelyek számát csökkentették, a közlekedést egyirányúsították, a szabadpolcok között csak meghatározott könyvtárhasználó tartózkodhat, hogy betartható legyen a 1,5-2 m-es távolság. Ahol lehetséges, külön olvasóterem áll rendelkezésre a 65 év feletti és 65 év alatti olvasók-kutatók számára.

Van olyan könyvtár, ahol ezeket a feltételeket nem tudják teljesíteni, mert az olvasóteremben nem tudják megtartani a megfelelő távolságot, nem tudják biztosítani a számítógépek folyamatos fertőtlenítését. Ugyan felmerült a saját laptop használata, és hogy egy-egy olvasó csak meghatározott ideig (1 óra) tartózkodhat a teremben, de ez egyelőre nem látszik megvalósíthatónak. Ebben a könyvtárban a teljes egészében szabadpolcos állományt helyben, olvasóteremben használják az olvasók, a könyvtár nem kölcsönöz. Felmerült még, hogy a könyvtárban a személyes használatot előzetes elektronikus regisztrációhoz kötik, illetve a szabadpolcos könyvtárban „raktári” rendszerszerűvé tennék a kiszolgálást – a keresett dokumentumot a könyvtárosok adnák át.

A kisebb kutatóhelyiségekben egyszerre csak egy fő kutathat, szájmaszkban, kesztyűvel. Ezeket az eszközöket, ahogy a kézfertőtlenítő szert is a könyvtár biztosítja, használatát kötelezővé teszi. A kutatók számát lehet szabályozni, például, hogy egy nap csak egy vagy két kutatót fogad a könyvtár.

Volt olyan könyvtár, melyben a munkatársaknak a maszk viselése nem volt, és továbbra sem kötelező a járvány alatt, de látogató és olvasó/kutató továbbra is kizárólag maszkban tartózkodhat az épületben. Kézfertőtlenítő minden bejáratnál található, és a dolgozói étkezőben mindenki saját evőeszközt, csészét, bögrét használ.

A dolgozók bent munkavégzésének a helyét is úgy határozzák meg, hogy egymástól minél távolabb legyenek. Többen fognak raktárhelyiségekben dolgozni átmenetileg, mert a munka oda köti őket.

Ügyelnek a rendszeres és alapos szellőztetésre, a kilincsek, billentyűzetek, asztalok fertőtlenítését minden könyvtárhasználó után, és az egyes munkaállomások esetében is, tehát napjában többször elvégzik.

A más intézményekkel (iskola, egyházmegyei-egyházkerületi központ, szociális otthon) együtt, azonos épületegyüttesben elhelyezkedő könyvtárakban a fenn-

tartó a többi részleg fertőtlenítése mellett a könyvtár fertőtlenítéséről is folyamatosan gondoskodik, biztosítja a védőeszközöket, felszerelést, fertőtlenítőszert. Ezekben a könyvtárakban bármikor lehetőség van a nyitásra.

Szolgáltatások

A kölcsönzés helyett a távhasználatot szorgalmazzák. A kölcsönzési határidőket rugalmasan kezelik. A kölcsönzés tehát megindul, de kizárólag előre leadott kérések alapján készítik össze a kért dokumentumokat és a visszahozott könyvek legalább 24 óráig vagy néhány napig karanténban lesznek, amennyire lehetséges fertőtlenítik őket, és úgy kerülnek vissza a raktárba.

A legtöbb könyvtár tehát a fizikai találkozás helyett a távhasználatot szorgalmazza a nyitás után.

Ahogy fentebb már többször említettük, a járványtól függetlenül megnőtt a kereslet a digitalizált, távolról is elérhető tartalmak iránt. A következő időszakban ezek bővítése, az adatbázis-előfizetések megoldása, és a távoli elérhetőség biztosítása lesz a legfontosabb feladat. Fontos a nagy mennyiségű és minőségi digitalizálás, de a gyűjteményi együttműködés is, hogy elkerüljük a párhuzamos munkavégzést.

Tanulságok

A járványtól függetlenül meg kell szilárdítani a minőségi home office munka lehetőségét. Ez bizonyos munkaeszközök (mobilizálható laptopok, tabletek) biztosítását jelenti, illetve az adatbázisok, a levelezőrendszer és az informatikai hálózatok elérését otthonról.

Át kell gondolni, hogy mely könyvtári munkafolyamatok és milyen feltételekkel végezhetőek el távmunkában, meg kell vizsgálni, hogy mely munkafolyamatok voltak hatékonyabbak az otthoni munkavégzésben. Ezzel kapcsolatban kiemelt feladat lesz az egyes munkafolyamatok pontos megtervezése, delegálása és kísérése, a határidők kijelölése, a távolról elvégzett munka ellenőrzése. Amikor pedig újra lehetségessé válik, még erőteljesebben kell folytatni a digitalizálást, a digitalizált tartalmakat használhatóvá (rendezett, visszakereshető) kell tenni és biztosítani kell a távoli elérést.

Mindenképpen digitalizálni kell – akár csak a könyvtárosok számára elérhetően – az adott könyvtár jellemző, papíralapú tájékoztatói segédleteit is.

A kor kihívásait követve, a folyamatos és rohamos informatikai és technikai fejlődés közepette a felsőoktatásra jellemző használói kör: diákok, oktatók, kutatók egyébként is maximálisan igénylik a távoli hozzáférést; a fejlesztés irányai egyértelműen jelzik az e-gyűjteményépítés fontosságát, mind a saját forrásokra hagyatkozva, mind a virtuális térben elérhető és gyűjteménnyé szervezhető források alapján.

Folyamatosan informálódni kell, és tájékoztatni szükséges az olvasókat az adott könyvtárra vagy könyvtártípusra jellemző adatbázisokról, elektronikus katalógusokról.

Szorgalmazni, illetve erősíteni kell a digitális olvasó és kutatószolgálatot.

Összegzés

A pandémia, ahogy az élet minden területét, úgy a könyvtárügyet is váratlanul érte. A járvány hatását sem időben, sem a következményekben nem tudta és tudja felmérni teljes mértékben senki. A pandémia kezelésében senkinek sincs gyakorlata, ahogy a konszolidációban sem. Egy ismeretlen erővel állunk szemben. A kezelés szükséges, de nincsenek tapasztalataink, és nem tudjuk, hogy hasonló időszak nem következik-e be újra, akár rövid időn belül.

A járvány az egyházi könyvtárakban is kihívást jelentett, de jó hozadéka is van.

Természetesen alkat kérdése is, de voltak olyan kollégák, akiknek pihentetőbb volt a home office, feltöltődést jelentett a kötetlen munkaidő, melyben rendet tudtak tartani, sőt hatékonyabb volt a munkavégzésük. Másoknak szükségük van a vezetői és munkatársi kísérésre, a munkahelyen, csapatmunkában jobban tudnak teljesíteni. A vezetőknek pedig kevesebb módjuk volt a lazításra – a vezetőknek mindig „online” kell lennie és a kötetlen munkaideje gyakran több mint napi nyolc óra.

Amellett, hogy a járvány szükségszerűvé tette, a vezetőknek több idejük jutott arra, hogy a könyvtár működését, stratégiáját, szervezeti kultúráját, költségvetését nyugodt körülmények között, átgondolják, átalakítsák. Ugyancsak több figyelem jutott a beruházások, fejlesztések, eszközbeszerzések átgondolására, pályázatok előkészítésére, beszámolók, szakmai anyagok készítésére.

Több könyvtár beszámolt arról, hogy jelentősen előrehaladtak olyan munkákban, melyek elmaradnak akkor, amikor a könyvtár olvasókat, kutatókat fogad. Olyan könyvtár is volt, amely a munkatervében az idei évre eleve retrospektív feldolgozást ütemezett, illetve a már elektronikusan felvitt rekordok kiegészítését, pontosítását, a dokumentumok vonalkóddal történő ellátását, illetve a címlapok, borítók szkennelését.

Máshol több idő jutott az állománygondozásra: egyes gyűjteményrészek átköltöztetésére, lazítására, bővítésére, az elhelyezés ésszerűsítésére, állományvédelmi intézkedések megvalósítására, leltározásra, selejtezésre.

Az egyháziak közül több könyvtár kap a fenntartótól rendszeres feladatot, például egyházmegyei honlap gondozása vagy periodika szerkesztése, ezekre most több és minőségi idő jutott. Mód volt elmélyedni a szakirodalomban, a szakmai változásokban és trendekben, a „helyismeret” bővítésére.

A járvány hazai megjelenése után rövid idő állt rendelkezésre, és a helyzet új, szokatlan, ismeretlen volt, de a válaszadók véleménye szerint sikerült jól megoldani.

A könyvtáraknak lehetőségük volt (van) próbára tenniük magukat, tudásukat, kapacitásukat, rejtett értékeiket, társadalmi igényeknek való megfelelésüket, létjogosultságukat, alkalmazkodóképességüket. A tapasztalatok beépíthetők lesznek az egyes könyvtárak stratégiájába és az országos stratégiába is.

Az alapvető munkafolyamatok minden könyvtárban azonosak: a kor kihívásainak megfelelő szerzeményezés, állománygondozás és szolgáltatás. A különböző könyvtártípusokban mégis másként valósulnak meg, a gyűjtemény jellegétől, a könyvtárhasználóktól és azok igényeitől függően. Éppen ezért a pandémia a könyvtárakat részben azonosan, részben eltérő módon érintette. Az egyházi könyvtárakat a fentebb ismertetett módon.

Háborúban hallgatnak a Múzsák... a mondás igaz is, nem is... hozhatunk példákat pro és kontra a világ- és a magyar történelemből, az irodalomból és a művészetek egyéb területéről is, vagy a tudomány világából. Olykor éppen a fenyegetettség, a borzalom, a fájdalom, a félelem és a szorongatás szült nagyszerű, fontos, reményt adó, az életet továbbvívő alkotásokat, eszményeket, eredményeket.

Így volt ez a könyvtári területen, és azon belül az egyházi könyvtárakban is a járvány ideje alatt.

A könyvtárosok, akik híresek arról, hogy nyitottak az újdonságokra, készek a tanulásra, kreatívan reagálnak a változásokra, nyugodt munkával és eredményesen végezték-folytatták munkájukat a pandémia ideje alatt.

A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár épülete (Fotó: Hirling Bálint)

Jegyzetek

1. Vö.: 2 Tessz 6-12: Urunk Jézus Krisztus nevében meghagyjuk nektek, testvérek, hogy kerüljétek minden olyan testvért, aki rendetlen életet él, s nem követi, amit hagyományként tőlünk kapott. Tudjátok magatok is, hogyan kell minket követni. Hiszen nem éltünk köztetek rendetlenül. Senki kenyerét ingyen nem ettük, hanem keserves fáradsággal, éjjel-nappal megdolgoztunk érte, hogy egyiketeknek se legyünk terhére. Nem mintha nem lett volna jogunk rá, hanem hogy példát adjunk nektek követésünkre. Amikor ugyanis nálatok voltunk, meghagytuk nektek, hogy

aki nem akar dolgozni, ne is egyék. Hallottuk ugyanis, hogy némelyek rendetlenül élnek, semmit sem dolgoznak, hanem haszontalanságra fecsérlik idejüket. Az ilyeneknek meghagyjuk és buzdítjuk őket az Úr Jézus Krisztusban, hogy nyugodt munkával keressék kenyerüket. *Forrás: Békés-Dalos Újszövetségi Szentírás – <https://szentiras.hu/BD/2Tessz3> (2020.05.25.)*

2. IV. Atqui si tempus est ullum iure hominis necandi, quae multa sunt, certe illud est non modo iustum, verum etiam necessarium, cum vi vis inlata defenditur. Pudicitiam cum eriperet militi tribunus militaris in exercitu C. Mari, propinquus eius imperatoris, interfectus ab eo est, cui vim adferebat. Facere enim probus adulescens periculose quam perpeti turpiter maluit. Atque hunc ille summus vir scelere solutum periculo liberavit. 10. Insidiatori vero et latroni quae potest inferri iniusta nex? Quid comitatus nostri, quid gladii volunt? quos habere certe non liceret, si uti illis nullo pacto liceret. Est igitur haec, iudices, non scripta, sed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa adripuimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti sed facti, non instituti sed imbuti sumus, —ut, si vita nostra in aliquas insidias, si in vim et in tela aut latronum aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendae salutis. 11. *Silent enim leges inter arma*; nec se exspectari iubent, cum ei qui exspectare velit, ante iniusta poena luenda sit, quam iusta repetenda. Etsi persapienter et quodam modo tacite dat ipsa lex potestatem defendendi, quae non hominem occidi, sed esse cum telo hominis occidendi causa vetat; ut, cum causa non telum quaereretur, qui sui defendendi causa telo esset usus non minis occidendi causa habuisse telum iudicaretur. Quapropter hoc maneat in causa, iudices, non enim dubito quin probaturus sim vobis defensionem meam, si id meminertis quod oblivisci non potestis, insidiatorem iure interfici posse. *Forrás: The Latin Library – <https://www.thelatinlibrary.com/cicero/milo.shtml> (2020.05.25.)*

3. Egy beszámoló – helyzetkép – megfogalmazására, mint az Egyházi Könyvtárak Egyesülése elnöke kaptam felkérést. Az 1994-ben alakult, már több mint 25 éves, ökumenikus szellemiségű és lelkiességű szakmai szervezetnek 62 magyarországi és határon túli magyar egyházi-felekezeti könyvtár a tagja. A beszámoló elkészítéséhez különböző egyházi könyvtár-típusok (egyházkerületi, egyházmegyei, szerzetesi, kvázi országos, gyülekezeti, felsőoktatási, középiskolai) vezetőitől kaptam információkat.

Ez úton köszönöm a következők kollégái segítségét: *Balogh Ferenc* (Főegyházmegyei Könyvtár, Eger); *Baranya Péter* (Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Könyvtára, Budapest); *Bálint Agnes* (Tiszántúli Református Egyházkerületi Nagykönyvtár és Teológiai Szakkönyvtár, Debrecen); *Bán Magdolna* (Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtára és Levéltára); *Dudás Anikó* (PPKE BTK, Piliscsaba); *Grócz Zita* (Főszékesegyházi Könyvtár, Kalocsa); *Kádárné Zsoldos Edü* (Bethlen Gábor Református Gimnázium és Szathmáry Kollégium, Hódmezővásárhely); *Konács Áron* (Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei – Nagykönyvtár); *Kövécis Ildikó* (Gál Ferenc Főiskola, Szeged); *Kurta József* (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Könyvtára); *Kührner Éva* (Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola Könyvtára, Nyíregyháza); *Szalai Katalin* (Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár és Esztergomi Hittudományi Főiskola Könyvtára), *Tamási Balázs* (Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem Könyvtára, Budapest); *Török Beáta* (Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Könyvtára, Budapest); *Viola Bakonyi Ibohya* (Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium, Általános iskola és Kollégium Könyvtára, Csurgó)

4. *Forrás: http://www.ppek.hu/konyvek/Vanyo_Laszlo_Apostoli_atyak_1.pdf (2020.05.25.)*
5. 1999. évi LXX. törvény a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdésről 1997. június 20-án, Vatikánvárosban aláírt Megállapodás kihirdetéséről – „Megállapodás, amely létrejött egyfelől a Magyar Köztársaság, másfelől az Apostoli Szentszék között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdésről”

Könyvtár a kertben, kert a könyvtárban – zöld komplexitás egy közkönyvtár életében

Az Óbudai Platán Könyvtár zöld könyvtári törekvései*

Az Óbudai Platán Könyvtár és fiókkönyvtára városi könyvtárként működik Óbuda-Békásmegyer Önkormányzata fenntartásában. A III. kerület lakosságának közkönyvtári ellátását biztosítja. A könyvtár közel 70.000 dokumentummal, gyermekkönyvtári részleggel és széles rendezvénykínálattal várja látogatóit. Kulturális közösségi térként programokat kínál az itt élőknek. Rendszeresen részt vesz a III. kerületi kulturális projektekben, szoros kapcsolatot ápol a helyi kulturális, nevelési és oktatási intézményekkel, civil közösségekkel. Szolgáltatásait igénybe veszik az Óbuda és Békásmegyer vonzáskörzetében lévő települések lakói is.

Az intézmény két szolgáltatóhellyel rendelkezik:

- Központi könyvtára, az *Óbudai Platán Könyvtár* (cím: 1031 Budapest, Arató Emil tér 1.) 2000 októbere óta fogadja olvasóit jelenlegi helyén, az Aquincum Angol-Magyar Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola épületében.
- Fiókkönyvtára 2004 júniusában teremkönyvtárként nyílt meg a helyi közösségi házban, majd 2018-tól az *Óbudai Platán Könyvtár Ezüsthegyi Könyvtára* néven (cím: 1038 Budapest, Ezüsthegy u. 16.) új épületben, kibővült szolgáltatásokkal várja olvasóközönségét.

Az Óbudai Platán Könyvtárban 2016-ban fogalmazódott meg a zöld szemlélet iránti elköteleződés. Az intézmény küldetésének tekinti a fenntartható fejlődés,

* E cikk Az Óbudai Platán Könyvtár Ezüsthegyi Könyvtárának magyar nyelvű, szerkesztett pályázati anyaga, amellyel 2020-ban elnyerte az IFLA és az ENSLUB Zöld Könyvtár Díját. A díj odaítéléséről itt olvashatnak részletesebben: <https://www.ifla.org/node/92963?og=479> (2020.05.20.)

a környezetvédelem, a környezettudatos viselkedés propagálását. A könyvtár a szelektív hulladékgyűjtés bevezetése és a papír alapú adminisztráció minimalizálása mellett nagy figyelmet fordít a zöld szemléletet és ökotudatosságot népszerűsítő könyvállomány kialakítására. A humánökológiai szempontokat, valamint a fenntartható fejlődést, a környezetbarát gondolkodást és a környezetvédelmet szolgáló Ökosarok gyarapítása kiemelt feladat. Mindemellett fontos szempont, hogy olyan programokkal várja olvasóit, amelyeken hangsúlyos szerepet kap a zöld szemlélet és értékközvetítés, ezáltal erősítve a közösségi szellemet és összefogást. Speciális szolgáltatásai az Óbudai KönyvMegállók, amelyek forgalmas közterekre állított, ingyenesen használható, mindig nyitva álló könyvszekrények. Teret adnak a magántulajdonban lévő, feleslegessé váló könyvek újrahasznosításának. A projekt egyszerre népszerűsíti az önkéntességet, az adományozást és a környezettudatosságot.

Az intézmény zöld könyvtári elköteleződésében fordulópontot jelentett a fiókkönyvtár önálló épületbe költözése. Az új helyszín olyan adottságokkal rendelkezik, melyre komplex módon értelmezhető a zöld irányzat.

Az Óbudai Platán Könyvtár Ezüsthelyi Könyvtára

Az Óbudai Platán Könyvtár 2004 júniusában nyitotta meg fiókkönyvtárát Békásmegyeren a Közösségi Házban. A tagkönyvtár családi könyvtárként, mindössze 60 m²-en fogadta olvasóit. Népszerűségét részben a rendszeresen gyarapított állománynak, részben a központi fekvésnek köszönhette. A 14 éves fennállás során egyre erősebben fogalmazódott meg az elvárás a használók részéről a szolgáltatások bővítésére. A fiókkönyvtár régi helyén 2018. május 19-én bezárt, majd

július 2-án immár Ezüsthegyi Könyvtár néven nyílt meg újra az Ezüsthegy utca 16. szám alatt. Az épület helyi műemléki védetség alatt áll. Az energetikai szempontból is korszerű könyvtár 231 m²-en került kialakításra, amihez könyvtári épületekre kevésbé jellemző módon közel 600 m²-es udvar és kert társul.

2017-ben igényfelmérést végeztünk a könyvtár szolgáltatásaival, rendezvényeivel és nyitvatartási idejével kapcsolatban. A kérdések között már szerepeltettük a zöld könyvtári szolgáltatásokra vonatkozó elképzeléseinket is.

A zöld könyvtár megvalósulását számtalan adottság segítette, mint például:

- Az Óbuda-Békásmegyery Önkormányzat zöld projektekben gazdag, környezetvédelemre érzékeny és gondoskodó fenntartó, számos kezdeményezést támogat, köztük a 2016-tól önálló projektként megvalósuló *Az Óbudai Platán Könyvtár zölddé válása* programot.
- A könyvtár elhelyezkedésének érdekessége, hogy egy 40.000 fős lakótelep és egy körülbelül 15.000 fős kisvárosias, kertés családi házas övezet határán található. Bár a két lakókerület jellegében teljesen különbözik egymástól, mindkettőben megjelenik az igény a szabadtéri, kerti szolgáltatásokra, programokra, és mindkettő lakosai fogékonyak a zöld lehetőségekre, a zöld alternatívára.
- Az ingatlan számtalan előnyös tulajdonsággal rendelkezik. Ebből az egyik legfontosabb, hogy önálló. A 869 m² területen található egy 231 + 23 m² nagyságú épület, egy 40 m²-es pince, valamint egy közel 600 m²-es szabadtéri egység, így az ingatlan nemcsak beltéri részekből áll, hanem kiegészül olyan kültéri elemekkel is, mint az akadálymentesen megközelíthető udvar, a füvesített közösségi játszótér, a járóösvénnyel, fűszer- és tankertekkel tarkított fás kert és a kerékpártároló.
- Rendelkezésünkre áll egy épület, amelyet energiahatékony fűtési és világítási rendszerrel láttak el. Az épületben nincs gáz. Az áramfogyasztás minimális az energiatakarékos rendszerek jóvoltából. A helyiségek természetes fényvel való ellátottsága magas a számtalan nyílászáró, pavilonablak, valamint a tetősík ablakok (bevilágítók) beépítésének köszönhetően. Minden mesterséges fényforrás LED-es világítóeszköz, a világítótestek átlag élettartama 25-30 év. A nyílászárók fából és argon gázzal töltött hőszigetelő üveggel készültek. A mennyezet- és padlófűtéssel kombinált Daikin alacsony hőmérsékletű levegő-víz hőszivattyú megújuló energiával működik.
- Az informatikai támogatást hálózati adattároló rendszer, úgynevezett Network Attached Storage (NAS) biztosítja.
- Kiemelendő, hogy az új munkaközösség is erősen elköteleződött az ökoszemlélet iránt, a munkájukat itt megkezdő könyvtárosok egybehangzó közös vágya és szándéka volt a zöld könyvtári specializáció támogatása.

A kezdetektől szívügyünknek tekintjük a fenntartható fejlődés, a környezetvédelem, a környezettudatos magatartás népszerűsítését. Küldetésünk része, hogy

az ökoszemlélet a könyvtár életében folyamatosan jelen legyen. Ennek érdekében bevezettük a szelektív hulladékgyűjtést mind a bel-, mind pedig a kültéri terekben, valamint komposztálót használunk a kertben, ami esetenként lakossági gyűjtőhelyként is funkcionál. A szállítást igénylő könyvtári szolgáltatásainkhoz egy NISSAN e-NV200 Acenta Aut. 40 típusú elektromos autót szereztünk be, és kiépítettünk egy e-töltőállomást a könyvtár udvarán. Az irodai napi tevékenységünkben ügyelünk a papíralapú adminisztráció minimalizálására, ahol lehet, az ökoeszközöket részesítjük előnyben. A gyerekkönyvtárba természetes vagy újrahasznosított anyagokból készült játékokat szereztünk be. Kiemelt figyelmet fordítunk a zöld szemléletet és ökotudatosságot népszerűsítő könyvállomány, az Ökosarok gyarapítására, szolgáltatására. Rendezvénykoncepcióinkban nagy hangsúlyt helyezünk a humánökológiai szempontokat, valamint a fenntartható fejlődést és a környezetvédelmet szolgáló ökorendezvények és programok szervezésére, mind a gyerek, mind a felnőtt korosztály számára. Az ökoszemlélet iránti elkötelezettséget hangsúlyozva *Családi zöld kuckó – ökoklubot* indítottunk. A családi programsorozat célja, hogy segítsük kialakítani, erősíteni a környezettudatos nevelés és az egészséges életmód szokásait a családban. Felelevenítjük őseink hagyományait, ételleik, használati tárgyaik természetbarát előállításai módjait. Ötleteket adunk, hogyan hasznosítsuk újra a különböző anyagokat a háztartásban, hogyan csökkentjük a hulladéktermelésünket. A nyári és őszi időszakban fűszer- és minta tankertjeinket közösségi kert alapon, az olvasókkal és önkéntesekkel közösen, vegyszer alkalmazása nélkül gondozzuk. Együttműködési megállapodást kötöttünk több helyi civil egyesülettel és közösséggel, akik hasonlóan hozzánk, kiemelten fontosnak tartják a környezetvédelmet. Támogatjuk a fenntartói, helyi és egyéb zöld kezdeményezéseket. Az alábbi ökokampányokhoz csatlakoztunk:

- *Takarítsuk ki Óbudát!* – A harmadik kerületi önkormányzat takarítási kampányának célja, hogy közös összefogással gyűjtsük össze az őszi lombhullás idején keletkező nagy mennyiségű zöldhulladékot, és a közterületeket megtisztítsuk az eldobált, vagy illegálisan otthagyt szeméttől.
- *Komposztálj!* – A harmadik kerületi önkormányzat komposztáló programja, mely elősegíti az intézményekben, háztartásokban keletkező, komposztálható hulladékok gyűjtését és feldolgozását, ezzel is csökkentve a hulladéktermelést.
- *Nézzünk szembe a klímaváltozással!* – A harmadik kerületi önkormányzat klímavédelmi projektje, melynek célja a klímaváltozáshoz történő alkalmazkodással kapcsolatos tudásmegosztás, valamint széleskörű szemléletformálási programok megvalósítása.
- *Paszold vissza tesó!* – A Jane Goodall Intézet, az Afrikáért Alapítvány és a Védegyelet Egyesület közös kampánya, amely a magyar háztartásokban főlösléggé vált mobiltelefonok gyűjtését célozza meg.

Az Ezüsthegyi Könyvtár speciális szolgáltatásai

Célunk, hogy egyedülálló módon ötvözzük a könyvtári, valamint a kerti és szabadtéri szolgáltatásokat. Ahol tudjuk, a könyvtári szolgáltatást kivisszük a kertbe, a kerti szolgáltatást behozzuk a könyvtárba.

„...a könyvtár egy varázsszoba, ahol az emberiség legjobb szellemei vára-koznak, de ahhoz, hogy megszólalhassanak, a mi szavunkra van szükség. Ki kell nyitnunk a könyvet, és akkor megszólalnak.” *Jorge Luis Borges*

Ökosarok és Zöld kuckó

A könyvtár állományából kiválogattuk az öko témájú könyveket, és ezzel párhuzamosan fokozottan gyarapítottuk a szakirodalmi dokumentumokat, különös tekintettel az öko és a kertészet témakörökre. A felnőttek részére *Ökosarok* néven, a gyerekek számára *Zöld kuckó* elnevezéssel helyeztük el a speciális gyűjteményt, melynek törzsanyagát elsősorban könyvek és folyóiratok képezik, de tervezzük hangzó, vizuális és multimédiás anyagok beszerzését is.

Szabadtéri olvasóterem

Könyvtárunk az épületen belül és kívül is közösségi színtér, ahol az információk, a dokumentumok mellett a látogatók a különböző programok alkalmával találkozhatnak egymással. Különösen a lakótelepen élők körében erős az igény a szabad levegőn, zöld környezetben eltöltött szabadidős tevékenységekre. A szabadtéri olvasóteremmel hozzájárulunk a stresszcsökkentéshez, a feloldódás előmozdításához. Nyugodt környezetet teremtettünk az elmélyülésre vágyók számára a kerti nyugágyak beszerzésével, ugyanakkor biztosítjuk a társas érintkezés feltételeit is padok, piknikplédek és napernyők kihelyezésével. Az udvaron kialakított közösségi játszótér fő célja a gyermekes családok kapcsolatteremtésének elősegítése és megőrzése.

A szabadtéri olvasóterem szolgáltatáshoz a gyerekek részére a jó állapotú ajándékkönyvekből szabadtéren használható gyűjteményt alakítottunk ki, és ezt folyamatosan frissítjük, cseréljük. A dokumentumokat a kerti játszótér mellett helyeztük el a kültéri játékokkal együtt. A felnőttek részére külön gyűjtemény nem készült, ők bemutatás után az állományba vett könyvtári dokumentumokat olvashatják a friss levegőn.

„A mag nem tudhatja, hogy mi fog történni; a mag soha nem látta még a virágot. És a mag el sem hiszi, hogy ott rejlik benne a gyönyörű virág lehetősége.” *Osho*

Magkönyvtár

A magkönyvtárak a magbankok és a könyvtárak ötvözetei, a helyi feltételeket jól tűró növények magjainak kölcsönzésével a termesztési kör bővítését, a ritka,

nemesített példányok cseréjét, elterjesztését biztosítják. Egyben megalapozzák és erősítik a természetes és termesztett növényvilág iránti felelősséget, a környezet- és klímadatudatosságot, mindamelllett a közösségépítés kiváló eszközei.

Könyvtárunk 2019 őszén indította el magkönyvtári szolgáltatását, mely kezdetektől nagy népszerűségnek örvend. Elsődleges célja a helyi közösségekre alapozva a tájfajta növényvilág megőrzése, a magok adományozásának és cseréjének segítése, az otthon termesztett haszonnövények és hobbikertészkedési kedv erősítése, a kezdeti lépések támogatása. A magkölcsonzés révén a közösség tagjai állandó állományt alakíthatnak ki a helyi klímát jól tűrő vetőmagokból, amihez a hozzáférést a könyvtár biztosítja. A magkölcsonzés ingyenes, a szolgáltatást igénybe veheti bárki. A mintegy 100 féle vetőmag között találhatóak zöldségek, gyümölcsök, fűszernövények, gyógynövények és kerti virágok magjai.

A katalóguskártya a magokkal együtt hazavihető

A magkönyvtári szolgáltatásban együttműködő partnerünk az Óbor-kör. Ez a civil közösség biztosítja a magok termesztéséhez, gyűjtéséhez szükséges növénytermesztési szakértelmet, könyvtárunk pedig biztosítja a magok feldolgozásához, cseréjéhez szükséges könyvtári szaktudást, valamint a találkozó, tapasztalatcserék lebonyolításához szükséges helyszínt. A magkönyvtár kölcsönözhető alapállományának kialakítása a könyvtár feladata volt és szponzor segítségével történt. Az állomány további fenntartása azonban már közösségi alapon történik. Felhívásunkra olvasóink, látogatóink folyamatosan szállítják a saját szedésű magokat, amiket kölcsönzésre és cserére ajánlottak fel.

A vetőmagok könyvtárszakmai módszertannal kerülnek feldolgozásra és kölcsönzésre. A magok úgynevezett magcsomagokban, fajtánként találhatóak meg a magkönyvtári rendszerben. Egy magcsomag körülbelül egy balkonládára elegendő magmennyiséget tartalmaz, és minden csomaghoz tartozik egy katalógus- és egy kölcsönzési kártya. A katalóguskártya tartalmazza a magok magyar és latin nevét, a fajta nevét, a nyilvántartási számot, a magvetés, a palántaültetés és a

betakarítás javasolt idejét, illetve felhívja a figyelmet a termesztés nehézségeire, a fényigényre és a vízigényre. A katalóguskártya a magokkal együtt hazavihető. A kölcsönzés során egy kölcsönzési adatlap kerül kitöltésre, ami tartalmazza a mag nevét és a kölcsönző adatait. A kölcsönzött vetőmagokat, ahogy a könyvek esetében, itt is vissza kell hozni a könyvtárba. A tenyészidő végén, a magszedést követően, a kikölcsönzött mennyiségnek megfelelő magot kell visszaadni, ami feldolgozásra kerül és abból a kertészkedést kedvelők újra kölcsönözhetnek. Amennyiben olyan növény került kikölcsönzésre, amiből nem fogható vissza közvetlenül mag, vagy bármilyen okból nem sikerül ugyanannak a növénynek a magját összegyűjteni, visszavételkor a kikölcsönzött mag bármilyen más típusú maggal is helyettesíthető.

Kölcsönözhető magcsomagok

„Si hortum in bibliotheca habes, deerit nihil.” – „Akinek kertje van és könyvtára, annak megvan mindene.” *Cicero*

Fűszkert

Kezdetől fontosnak tartjuk, hogy megteremtjük a belső és külső tér közötti kapcsolatot. Az összekapcsolás egyik pontja a könyvtár kertjében, a látogatókkal közösen gondozott és termelt fűszer- és gyógynövénykert. A termesztés fázisaival párhuzamosan ismeretterjesztő előadásokkal, tanácsokkal és szakirodalommal bővítjük a helyi közösség tagjainak ismereteit és segítjük az első önálló lépéseket. A könyvtári herbakert fenntartása a közösségi kertek elve szerint történik: a közös termesztést közös szüret, illetve szárítás követi, majd a növények otthoni felhasználásra ingyen elvihetők.

Herbateázó és limonádézó

A fűszer- és gyógynövénykert ötletéből kiindulva – egyben az egészséges táplálkozás fontosságát hirdetve – kiegészítő szolgáltatást indítottunk. Vásárolt gyógynövény teakeverékekből gyógytea készítését és fogyasztását biztosítjuk ingyen a látogatók részére a hideg időszakban. A herbateázó szekrény mellett gyógy- és fűszernövényekről szóló ismeretterjesztő könyveket helyeztünk el, szintén a meglévő ismeretek bővítésére, vagy újak megszerzésére.

A télen herbateázóként működtetett szolgáltatás nyáron limonádézó szolgáltatásra vált. A herbateázó szekrényt a veranda alá kigurítva limonádé fogyasztását tesszük lehetővé látogatóink és a rendezvényeken részt vevők számára. A saját ízlés szerinti ízesítést a herbakertben termelt citromfű- és menta-készlet biztosítja. Az ötlet azonnal jó fogadtatásra talált és a meleg időszakban az egyik sikerszolgáltatásunk. A közösségi szellem itt is megjelent, hiszen több alkalommal is adományoztak a látogatók citromot és menta növényeket a könyvtárnak.

„Micsoda gazdag forrás a növényvilág a toll, az ecset és a fényképezőgép számára! Egy gyereknek pedig varázslat, ahogy a földbe ültetett gumóból egy gyönyörű virág sarjad.” *Jane Goodall*

Az Ezüstbgyi Könyvtár udvarán

Minta tankert

Bár az iskolai tankertek létesítése az utóbbi években egyre fontosabbá vált az oktatási intézmények életében, a lakótelepi iskolákra jellemző betonozott udvarokon nem mindenhol adott a lehetőség kivitelezésükre. Könyvtárunk vállalta a partnerséget és kertünkben külön erre a célra minta tankerteket biztosítunk. A

minta tankertek gondozása közösségi alapon történik. Fontos szerepük van a nevelési, oktatási intézményekből hozzánk látogató gyerekek ismereteinek fejlesztésében, valamint a környezetvédelemre és felelősségtudatra nevelésben. Mind a könyvtárbemutató, mind a tematikus ökofoglalkozásoknak részét, alapját képezik, de a szabadtéri programjainkban is szerepet kapnak. A mintakertek vetési időszaktól a betakarítási időszakig (március – október) elérhetőek.

„...a gyermek lelkét játék közben kell elvezetni annak a szeretetéhez, amiben a jövőendő embernek tökéletesnek kell lennie.” *Platón*

Ökorendezvények felnőtteknek

Az új épületben a hagyományos könyvtári szolgáltatások mellett rendezvényekkel is bővítettük szolgáltatásainkat. Minden korosztálynak szervezünk kulturális és szabadidős programokat. Programjaink egyik részét a környezettudatos életmód elsajátítását segítő rendezvények alkotják, mint például a *Gyógynövényekkel a testi-lelki egészségért* című egész éves előadássorozatunk vagy a *Családi zöld kuckó – ökoklub* című klubsorozatunk és további alkalmi ismeretterjesztő előadások, mint például a *Klímamentő hétköznapok*, vagy az *Éljen a spájz!*

Ökorendezvények gyerekeknek, szabadtéri könyvtári órák és tematikus foglalkozások

A könyvtár vonzáskörzetében nagyszámú gyermekes család él, ezért az Ezüsthgyi Könyvtár szolgáltatásainakban a gyerekprogramokra jelentős hangsúlyt helyezünk. A gyerekek mesedélelőttökön, kézműves foglalkozásokon, bábszínházi előadáson, játszóházon, ismeretterjesztő foglalkozásokon vesznek részt. Rendezvényeink gerincét a könyvtár jellegéből fakadó olvasásnépszerűsítő és irodalmi programok mellett az ökoszemléletre érzékenyítő és szabadtéri rendezvények alkotják. A nevelési és oktatási intézményekből hozzánk érkező csoportoknak könyvtárhasználati órát, drámapedagógiai és tematikus ökofoglalkozásokat is tartunk. A rendezvények és programok egy részét (például ökofoglalkozás-sorozatok, kerti játszóházak) a rendelkezésre álló szabadtéren valósítjuk meg.

Mozgókönyvtári szolgáltatásunk, az *Ezüsthgyi Felfedező* című interaktív, könyvtári ökojátzóház célja, hogy az épület falain kívül, a család minden tagját bevonva, játékos formában valósítsuk meg a környezettudatos életmód népszerűsítését. A játszóház részeként zöld mesesarokkal, irodalmi ládafiával, a természet kincseire épülő ügyességi és kézműves feladatokkal és egyéb izgalmas kihívásokkal várjuk a felfedezni vágyó kalandorokat.

Ugye mesélsz nekem?

A „family storytime” adaptálásának lehetőségei

Anya, ugye mesélsz nekem? – hangzik esténként gyermekeink kérdése. A mesék szerepe tagadhatatlanul fontos. Kiterjesztik a képzeletet, támpontot adnak a fejlődő léleknek eligazodni az élet erdejében, miközben a gyermekek kognitív képességei fejlődnek. Azonban nem csak az otthoni környezetben való mesélés fontos, hanem a közösségi színtereken történő is. Így akár a könyvtár is lehetőséget adhat erre. A hazai könyvtárak feladatai közé 2018. január 1-től egyébként is bele tartozik a gyermek- és családbarát szolgáltatások nyújtása.¹

Magyarországon leginkább a hagyományos mesemondás ismert, most azonban ennek egy itthon még kevésbé elterjedt formáját kívánom bemutatni.

Kitekintés

A közösségi színtereken történő mesélés egyik meghatározó típusa az Amerikai Egyesült Államok könyvtáraiban előszeretettel megrendezett *storytime* gyermekeknek. Ennek során családok érkeznek gyermekeikkel a könyvtárba, ahol a könyvtáros a célközönségnek szóló könyvekből olvas fel, esetleg énekel, miközben a könyvet többször a gyermekek felé fordítja.

Több formája is létezik az úgynevezett *family storytime*-nak, de mindenekelőtt e programtípus alapvető jellemzőit szeretném bemutatni. Nézzünk egy példát!

A washingtoni DC Public Library a következő lehetőségeket kínálja fel a gyermekek részére:

- Baby Lap Time (Ölbéli játékok)
- Baby and Toddler Story Time (Baba és Kisgyermek Mesedélelőtt)
- Toddler Story Time (Kisgyermek Mesedélelőtt)
- Preschool Story Time (Iskolaelőkészítő Mesedélelőtt)

- Family Story Time (Családi Mesedélelőtt)
- Pajama Story Time² (Meseest)

Az összes típus azonos jellemzője, hogy szociális kompetenciákat fejleszt már a legkisebb kortól, miközben szórakoztat.

A *Baby Lap Time* a babáknak nyújt 20-30 percben lehetőséget, hogy megismerkedjenek a könyvekkel, a zenével, a ritmussal és az ölbéli játékokkal. A *Baby and Toddler Story Time* a születéstől két éves korig ajánlott, és hasonló elemeket tartalmaz, mint a *Baby Lap Time*. Speciálisan az iskola előtt álló gyermekeknek ajánlott a *Preschool Story Time* és a családoknak szóló foglalkozás, a *Family Story Time*. A *Preschool Story Time* fejleszti a gyermekek nyelvi kompetenciáját (nem feltétlenül a gyermekek anyanyelvén tartják a foglalkozásokat), a literacy skiltt (olvasás- és íráskészség fejlesztés), és kiterjeszti a gyermek képzelőerejét, felkelti a világ iránti érdeklődését. A *Pajama Story Time*-ra érkehetnek a gyermekek akár pizsamában is, ahol szintén fejlesztik az előbb részletezett kompetenciákat, illetve készségeket.

Természetesen a DC Public Libraryhez hasonlóan más könyvtárak is kínálnak storytime foglalkozásokat. Nézzünk néhány példát: Calgary Public Library, Lincoln County Library – Libby, The New York Public Library, The Public Library of Cincinnati and Hamilton County.³

Family storytime Szatymazon

Településünk kis lélekszámú, viszont számos kisgyermekes család él Szatymazon, és sokaknak kisbabáik vannak. Kezdetben *preschool storytime* megszervezése volt a célom. Csakhogy időközben kiderült, hogy vegyesen érkeznek a gyermekek: babakortól 12 éves korig látogatják a foglalkozást szüleikkel vagy nagyszüleikkel. A *storytime* foglalkozástípusnak a *mesedélelőtt* kifejezést adtam, amelynek keretében kézműves foglalkozást is tartok, mivel településünkön nagyon kedveltek az ilyen és ehhez hasonló programok. Az alábbiakban egy *mesedélelőtt* menetét osztom meg önökkel.

A program havonta kétszer kerül megrendezésre szombat délelőttönként, melyet Facebook-eseményként is meghirdetek, túl azon, hogy a helyi újság is hírt ad róla. A Facebookon folytatott nem hivatalos igényfelmérésből derült ki, hogy a többség számára a szombat délelőttök megfelelőek. A foglalkozást a babáknak szóló mesékkal és mondókákkal kezdem, melyet nagy örömmel hallgatnak az idősebbek is. A könyvet a kezemben tartva mesélek az érkező babáknak, miközben a lapozót időnként feljűk fordítom. Azt vettem észre, hogy figyelnek egyrészt a mesére, másrészt a képekre is. Fél óra elteltével a legkisebbek elfáradnak, ezért fontos, hogy előre vegyük a lapozókat. Sokszor gyermekeknek szóló verseket is olvasok, mert oldják a hangulatot. Ezt követően a nagyobb gyermekeknek mesélek, és ha már fogytán a türelmük, akkor előveszem a színes ceruzákat, papírokat, ragasztókat és mindent, ami szükséges a kézműveskedéshez. A szülők segítenek gyermekeiknek a rajzolásban, illetve a ragasztásban. Nagyon jó hangulatban, nevetések közepette szokott eltelni az idő, miközben gyermekdalokat hallgatunk az éppen aktuális évszaknak, ünnepnek megfelelően. Egy órának hirdetem meg a programot, de valójában akár másfél órát is eltöltene a gyermekek és a szüleik, nagyszüleik a könyvtárban, és könyveket is kölcsönöznek, beiratkoznak. Szegedről is érkeztek vendégeim, akik a Facebookon látták az eseményt, és ezért ellátogattak hozzánk.

A family storytime továbbgondolása

További lehetőség volt a kormány által meghirdetett veszélyhelyzetben (46/2020. (III. 16. Korm. rendelet) a könyvtárakban felvételre rögzített storytime, amire szintén láthattunk külföldi példát, többek közt a Calgary Public Library Facebook-oldalán. Ezért hát arra az elhatározásra jutottam, hogy én is belefogok egy hasonló kezdeményezésbe a könyvtárunk Facebook-oldalán. Csakhogy én magukat a képeket mutattam mesélés közben, és nem saját magamról rögzítettem felvételt. Egy további nagyszerű lehetőség az úgynevezett *Story Walk* megvalósítása. A Lincoln County Public Library a Vale Recreational Parkkal és a Lincolnton Parks and Recreation Departmenttel kötött megállapodást, így megvalósíthatta a kimondottan gyermekeknek szóló kültéri lehetőséget: az iskoláskorú

gyermek a családjával a parkban sétálva olvashatnak a kihelyezett táblákon egy mesét a jettiről vagy a halakról, rákokról. A tevékenységekre és az olvasás- és íráskészség fejlesztésére vonatkozóan is tanácsokat kapnak a szülők a kihelyezett táblákon. A projektről Lincoln County Public Library Facebook-oldalán tudunk bővebb információt szerezni.⁴

Összegzés

Minden könyvtáros kollégámnak ajánlom a mesedélelőttök könyvtárunkba történő adaptálását. Kellemes környezetet érdemes biztosítanunk, példának okáért babzsákokat és rongyszőnyegeket helyezhetünk az olvasói térbe. A foglalkozás közben könyveket ajánlhatunk a szülőknek, amelyeket a program végétével kikölcsönözhetnek. A mesék felolvasásához használt könyvtári állományon túl mindössze jókedvre van szükségünk. Ha esetleg nehezebben kezelhető gyermekekkel foglalkozunk, erre is van megoldás. A könyvtárunk kapott egy régi, elnyűtt szőnyeget, melyet ki szoktam nevezni varázsszőnyegnek. Ha a gyermekek túlságosan izgatottak, rendetlenül viselkednek, akkor megkérem őket, hogy foglaljanak helyet a varázsszőnyegen, csak akkor indulhat el a mese. Bármilyen szőnyeg vagy egy zártabb térrész is megteszi. Fontos a rendszeresség, ezért kéthetente mindig ugyanabban az időben, szombaton fél tíztől kezdődnek a foglalkozások. Így akik rendszeresen ellátogatnak hozzánk, a különféle platformok igénybevétele nélkül is tudják, hogy mikor lesz a következő alkalom. Örömteli foglalkozásokat kívánok mindenkinek és sikeres adaptálást!

Jegyzetek:

1. 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700140.tv#lbj176id72f6> (2020.05.10.)
 2. DC Public Library: <https://www.dclibrary.org/kids/storytime> (2020.05.10.)
 3. Calgary Public Library: <https://calgarylibrary.ca/> (2020.05.10.)
<https://www.lincolncounty.org/> (2020.05.10.)
The New York Public Library: <https://www.nypl.org/> (2020.05.10.)
The Public Library of Cincinnati and Hamilton County: <https://www.cincinnati.library.org/services/storytimes.html> (2020.05.10.)
 4. Lincoln County Public Library Story Walk:
https://www.facebook.com/search/top/?q=Lincoln%20County%20Public%20Library%20storywalk&epa=SEARCH_BOX (2020.05.10.)
-
-

Tószegi Zsuzsanna

„Aki tisztséget kapott, töltsse be tisztségét,
aki tanító, tanítson”¹

Interjú Barátné Hajdu Ágnessel,
az Eötvös Loránd Tudományegyetem
tanszékvezető egyetemi professzorával,
a Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnökével

A 2020. év két kimagasló sikerrel kezdődött Barátné dr. Hajdu Ágnes számára: 2020. január 15-én a köztársasági elnök egyetemi tanárrá nevezte ki, majd nemzeti ünnepünk, március 15. alkalmából a Magyar Érdemrend lovagkeresztje kitüntetésben részesült a könyvtártudomány területén folytatott több évtizedes kutatói-oktatói munkája, valamint a hazai és nemzetközi könyvtáros szakmai szervezetekben betöltött jelentős szerepe elismeréseként.

– A könyvtári szakterületen szinte példa nélkül álló teljesítményéhez a lap olvasói és a magam nevében gratulálok. Hogyan élte meg e rangos kitüntetések?

– Elmondhatatlanul jólesett, amikor *Kiszl Péter*, a *Könyvtár- és Információtudományi Intézet* igazgatója fölvetette az ötletet, hogy indítsuk el az egyetemi tanári kinevezésre szóló pályázatot. Ő és a kollégák végig bátorítottak, biztattak, támogattak. Való igaz, a könyvtárosok közül meglepően kevesen jutottak el a professzori kinevezésig. Magamtól nem is jutott eszembe, de a gratulálók közül jó néhányan kiemelték, hogy én lettem az első női egyetemi tanár a magyar könyvtárosok között.

Barátné dr. Hajdu Ágnes (Forrás: <http://elte-lis.blogspot.com/>)

Március 15-e alkalmából kivételes dolog kitüntetését kapni – az ünnephez kötődés különös hangsúllyal esik latba. Az átadás március 17-én lett volna, de a járványhelyzet miatt ez meghiúsult. Számomra azonban a lovagkereszt jóval többet jelent az engem ért megtiszteltetésnél. Nyolcvanadik születésnapja után édesapám, ugyancsak március 15-e alkalmából szintén kapott lovagkeresztet. Az átadási ünnepségen ott voltunk a férjemmel. Az ünnepség után édesapám elővett egy másik lovagkeresztet, amelyet a II. világháborúban hősi halált halt bátyja kapott, és ezt mondta: *ezért a kitüntetésért bátyám az életével fizetett, én egész életem munkájával*. Amiatt, hogy én is beállhattam ebbe a képzeletbeli sorba, a lovagkereszt számomra mindennél többet jelent: ennek révén újra átélhettem azokat a szép órákat, amikor édesapám vette át saját kitüntetését. Édesapám ismert, nagyműveltségű könyvtári szakember volt, róla szívesen beszélek.

– Honnan és hogyan vezetett idáig az életútja?

– Már az a tény, hogy *Hódmezővásárhelyre* születtem, óriási ajándék. Olyan városban nőttem föl, ahol az emberekben különös érzékenység él az álmok, az irodalom, a képzőművészet, a tisztesség iránt. Ez számos irodalmi alkotásban megjelenik. A legismertebb *Németh László Égető Eszteré*, de mindenképpen ide sorolnám a vele érzelmi és tartalmi összefüggésben lévő színdarabot, *Bibó Lajos Hibások* című színművét. Később a város díszpolgára lett Bibó Lajos, akiről *Móricz Zsigmond* több ízben a legnagyobb elismerés hangján írt.

Egész gyerekségemet olyan légkörben töltöttem, ahol érezhettem, milyen nagyszerűek az én szüleim, nagyszüleim. Olyan barátokkal voltak körülvéve, mint például *Galyasi Miklós*, akihez odajárt az akkori vásárhelyi és a városon kívüli irodalmi, művészeti élet – közülük csak egyet említek: *József Attila* is meglátogatta őt. Gyakran voltam náluk, rengeteget tanulhattam a kitartásról, a küzdelemről, a városhoz való kötődésről – mindez egész kisgyerek koromtól kezdve meghatározta az életemet.

Nemcsak az iskolai, de még az óvodai emlékek is földerenghetnek mint meghatározó elemek az életpályámon: például *Ortutay Gyula* édesanyja volt egy ideig az óvónénim. Nagy múltú általános iskolába jártam, ahol mindenki ismerte, becsülte az én családomat. Ez az érzés kibéleltette tette az életet, pedig nagyon nehéz idők jártak akkor: szeretett nagyapámat igen ritkán láthattam, mert ha egyáltalán eljöhett, csak 48 órát tartózkodhatott a városban. Nem lehetett tovább a családja körében, nehogy valami politikai feszültséget keltsen. Azért telepítették ki, mert királyi főügyész volt. Dédapám a város alpolgármesteri tisztét töltötte be. Nem visszamerengés ez részemről, csak a nagyapám – aki vezérlő fonalként a mai napig kíséri az életemet – hiánya benne volt a mindennapokban. Amikor azonban együtt voltunk, kimondottan sokat lehetett tanulni tőle.

Az iskola közel volt a házunkhoz. A szomszédunkban lakó fiúval gyakran mentünk együtt óvodába, később egy iskolába jártunk. Ő lett a férjem.

– Középiszkolai tanulmányait hol kezdte, hova járt egyetemre? Mi érdekelte fiatalkorában?

– A középiszkola mindenki számára egy életre meghatározó, különösen, ha az ember olyan gimnáziumba járhat, amilyenhez nekem volt szerencsém. A *Bethlen Gábor Gimnázium* óriási múltra tekint vissza, végig nagyon erősen kötődött a református egyházhoz. Iskolánk irodalmi, képzőművészeti kapcsolatai révén volt lehetőségünk különleges kérdésekről is beszélgetni – hogy csak egy példát említsek: a gimnázium egykori tanára, Németh László a városi könyvtár bővítésére ajánlotta föl a Kossuth-díját.

A gimnázium a tanároknak és a diákoknak olyan otthont teremtett, ahol a sok bizonytalanságot magában hordozó külvilág politikai szemléletétől független, értékelvű, a hűségen alapuló belső világban élhettünk.

Osztályfőnökünk, *Láng István* közismert, közkedvelt, nagyon érzékeny és különleges pedagógiai elveket magáénak tudó, a művet mindenek felett értéknek tartó ember volt. Kalandos sorsú tanár volt, aki mindig, minden körülmények között segítette a diákjait. 1956 után bebörtönözték, eltiltották a tanítástól, mert a diákokat az utcára – engedte? vezette? – ki így, ki úgy aposztrofálja a történeteket. Szerencsére visszajöhetett tanítani, mert az igazgatónk, *Grzesza Ferenc* – nem melleleg országos hírű irodalomtudós, Németh László-kutató – kiállt mellette.

Fizika tagozatra jártam. *Bodrogi Sándor*, a fizikatanárom az egyenes gerinc, a becsület, a lelkiismeretesség élő példája volt mindannyiunk számára. Bodrogi tanár úr lehozta nekünk *Jánosy Lajos* professzort, hogy tőle halljunk fizikát. A nem hagyományos szemléletű, atomfizikára építő, Jánosy-féle tankönyvből tanultunk. Nem véletlen, hogy tanulmányaim és édesapám hatására olyan szakpárt választottam, amit rajtam kívül senki, soha: *fizika – könyvtár* szakra jártam az ELTE-re. Hihetetlen érzés volt bekerülni az egyetemre. A bölcsészkar akkor még a Pesti Barnabás utca 1. szám alatt működött. Édesapám előttem pár évvel, 1969-ben

végzett ott a levelező tagozaton. A két felvételiztető tanár, *Fülöp Géza* és *Szelle Béla* már akkor megmutatták, milyen különleges személyiségek.

Barátné dr. Hajdu Ágnes édesapjával, dr. Hajdu Gézával

Nagyon szerettem egyetemre járni, pedig kifejezetten nehéz volt a két külön-külön tartozó szakot összeegyeztetni. A tanárim, az évfolyamtársaim – különösen a fizika szakon – sokat segítettek. Ezek az évek arra is jók voltak, hogy megdőljenek bennem bizonyos sztereotípiák – például, hogy a „TTK-sok kockák”, akik elmerülnek a számok, a kísérletek világában. Ehelyett azt láttam, hogy ők több kortárs magyar irodalmat olvastak, mint a bölcsészek. Tanárunk volt például *Marx György*, akinek mindannyian lángoló követői és tisztelői voltunk. Felejthetetlen módon magyarázta a fizikát és az élet dolgait – mert neki még erre is volt ideje.

Későbbi életem sorára mégis vitathatatlanul több motivációt kaptam a bölcsészkaron. Időnként elgondolkodom: vajon akár a töredékével tudok-e hatni a diákjaimra, mint annak idején rám hatottak az én nagyszerű tanárim: *Fülöp Géza*, *Szelle Béla*, *Babiczky Béla*, *Szentmihályi János*, *Szabó Sándor*, *Horváth Tibor*, *Voit Krisztina*.

Példamutató módon megbecsültek bennünket egyetemista korunkban. Színes egyéniségek, roppant széles érdeklődésű, széles kapcsolatrendszerrel bíró, a munkában feltétel nélkül hívó emberek voltak. Itt kaptam megerősítést arra nézve, hogy nem járok rossz úton, amikor két, látszólag különálló területen akarok otthon lenni.

– Személyes ismerősei tudják, életében milyen nagy szerepet játszik a családja. Milyen értékrendet hozott otthonról, mit sikerült átadnia gyermekeinek?

– Úgy vélem, ha az ember a maga teljességében megmutatja magát, a hitvallását, a kötődéseit, akkor egyenesebben tud bármilyen kapcsolatba beleállni.

Mit sikerült átadnom? Soha, egyetlen pillanatig nem volt kérdés számomra, hogy a legfontosabb a családom. Akármennyire sodort az élet, akármennyire elragadt egy feladat, efelől soha kétség nem volt. Előfordult, hogy átmeneti időre valamit háttérbe kellett szorítanom, de ezt mindig velük megbeszélve tettem.

Azt szerettem volna átadni, amit én kaptam otthonról: hogy minden körülmények között számíthatnak rám, hiszek bennük, hiszek nekik, hiszek az ő igazukban. Sokszor biztattam őket kitartásra, és arra, hogy dolgozzanak meg az eredményért. Az összetartozást nagyon komolyan vettem, öcsémmel együtt igyekeztem a családi identitást erősíteni gyermekeinkben. Fiam és lányom egyaránt nagyon egyenes, a munka becsületét megértő gyerekekké, majd felnőttekké váltak. Jobb gyerekek nincsenek a világon! A család az ő életükben hasonló értékrendet képvisel, lányomnak négy, fiának három gyermeke van. Nagyon büszke vagyok rájuk.

– **Egész életét meghatározta a református valláshoz, egyházhoz való kötődés. A hívek által megválasztott presbiterként a Szeged – Petőfitelepi gyülekezetet szolgálja. Mióta tölti be ezt a sok feladatot, állandó kapcsolattartást jelentő tisztséget?**

– Való igaz, a vallás egész életemet meghatározza. Nagyapám és dédapám gondnoki tisztséget viselő reformátusok voltak. A kevés együtt töltött időben nagyapámmal fölmondtuk a Heidelbergi Kátét, a Tízparancsolatot, az Úri imádságot. Láttam, milyen nagy dolog elmenni a templomba, ahová tartozunk. Láttam, hogy valami miatt egyenes a derekunk. Láttam, hogy számíthatunk az *Úristen* pártolására, az *Úr* szüntelen vezetésére. Megtanultam: bármi történik, ne essünk kétségbe, mert van egy biztos pont a világunkban.

A hit mellett a vallás gyakorlása azt is jelenti, hogy van egy másik közösség, ahova tartozol, akiket szolgálnod kell. A könyvtárosi hivatásban is van szolgálat, és ez nagyon közel áll ahhoz, amit presbiterként megtehetünk. Különleges dolog, hogy egy tősgyökeres református városból egy katolikus városba, *Szegedre* költözve, az ember megtalálja a református gyökereit. Én itt megtaláltam. Huszonöt éve vagyok presbiter. Amikor a tiszteletes úr megkérdezett, vállalnám-e a tisztséget, alig hittem el. Méltatlannak találtam magamat rá, mert az előttem járókhoz mértem magamat, de igyekszem helytállni.

– **Az egyetem után rögtön könyvtárban kezdett dolgozni Szegeden. A József Attila Tudományegyetem Könyvtárában hét évig módszertani mun-**

katársként dolgozott. Milyen gyakorlati tapasztalatokat tudott itt összegyűjteni?

– Az egyetem után egy hónapra a *Somogyi-könyvtárba* kerültem, mert akkoriban voltak bizonyos szabályok az egyetem utáni munkába állásra. Engem vártak Szegedre, ahol évtizedek óta nem volt nappali tagozaton végzett diplomás – ezt *Trogmayer Ottónétól* tudtam meg. Megvolt már az állásom az egyetemi könyvtárban, de oda csak egy rövid kitérő után mehettem dolgozni.

Az egyetemi könyvtárban – véleményem szerint – a lehető legjobb munkakörbe, a módszertani osztályra, a fiókhálózati könyvtárak módszertani gondozására kerültem. Édesapám is módszertanosként dolgozott a Somogyi-könyvtárban, és úgy gondolom, ez a könyvtárosi munka csúcsa. Nagyon sok kihívással néz szembe, aki itt dolgozik: ismernie kell a jogszabályokat, mobilizálhatónak kell lennie, naprakész tudással kell rendelkeznie. Az olvasókkal ugyan csak a hétvégi ügyelet alatt találkoztam, a tanszéki könyvtárak használói azonban kiváló közeget biztosítottak számomra. Sok mindenben vettünk részt, akkor vezették be az új bibliográfiai leírást, tanfolyamokat tartottunk, bennünket is képeztek.

Lett más feladatomból is: például egy napon bejött a feldolgozó osztályt vezető Trogmayer Ottóné azzal, hogy volna számomra egy különmunkája. Akkor már férjnél voltam, gyerekeim voltak, korlátozott anyagi lehetőségekkel bírtunk – ezért érdekelt a lehetőség. Amikor megnevezte a feladatot, hogy a jogi kari könyvtár állományát kellene ETO-jelzetekkel ellátni – visszahőköltem. Úgy éreztem, nem vagyok képes erre. Ki tanított osztályozásra? – kérdezte a kolléganő. Babiczky Béla – mondtam. Engem is, ezért bizton belevághatunk a dologba, szükség esetén segíték – válaszolta. Nem kellett túl sokszor tanácsot kérnem: ez is bizonyítja, milyen nagyszerű tanár volt Babiczky Béla. Nem a szigor, nem a túlzott számonkérés, hanem a diákokba vetett hit és bizalom volt az alapelve. Örök hálával tartozom neki. A háromszázezer kötet nagy részét egyedül dolgoztam föl, ugyanakkor nem éreztem, hogy nekem elég lenne egy ilyen típusú munka. Sokkal aktívabb vagyok, szeretem az embereket, szeretem, ha sokféle kihívás van előttem, jobban vonzódtam a módszertani munkához.

– Két ízben, két-két évig igazgatóként irányította először a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola könyvtárát, majd a Somogyi-könyvtárát. Ez utóbbi időszak alatt már az Eötvös Loránd Tudományegyetemen adjunktusként is oktatott. Az első számú vezető posztját általában hosszabb ideig szokták betölteni – miért vált meg ilyen hamar az igazgatói pozíciótól?

– Itt ért az a váratlan felkérés, hogy vállaljam el a főiskola könyvtárának vezetését. Az elődöm jött el megkérdezni, követném-e őt az igazgatói állásban. A fiatalok önbizalma ellenére sem gondoltam, hogy túlzottan egyszerű feladat lesz, de a tanszéki könyvtárak miatt ismerős volt a terep, így elfogadtam a felkérést. Két éve dolgoztam ott, amikor 1987-ben egy Csongrád megyei könyvtáros napra meghívtuk Szabó Sándor tanár urat előadni, aki megemléltette, hogy volna módomból

az egyetemen tanítani. Egyszerűen hihetetlen lehetőségnek tűnt, álomszerűnek, hogy egy fiatal ember azok közé kerülhessen, akik őt tanították. Természetesen beszéltem Fülöp Gézával, akinek a biztatására beadtam a pályázatomat. Ekkor kerültem a tanszékre. Úgy állapotunk meg, hogy felköltözünk Budapestre, de kiderült, hogy a lakáskörülményeink, az anyagi lehetőségeink sokkal rosszabbak lettek volna a fővárosban. Számot vetettem azzal, milyen erősen kötődöm a családomhoz, nagyon nehezen hagytam volna a szüleimet egyedül. Végül be kellett vallanom, hogy lelkileg sem tudok felköltözni Budapestre.

1989-ben indult el Szegeden az önálló könyvtárosképzés – addig csak kihe-lyezett tagozat működött, amelynek a vezetője az édesapám volt. Létrejött a tan-szék, ahol először fél-, majd egész állásba kerültem, de mellette megtartottam a többnyire félállású, időnként csak önkéntes állásomat az ELTE-n, hiszen annyira fontos volt számomra.

1990-ben a Somogyi-könyvtár igazgatói állása váratlanul megüresedett. Na-gyon furcsa helyzet állt elő: a megbízott igazgató az édesapám volt, a kinevezés neki járt volna. Nagyon nehéz döntés volt részemről, hogy megpályázzam-e ezt a pozíciót, hiszen akkor az ő megbízott igazgatói kinevezése rövidebbre szabódik – édesapám mégis erre biztatott.

Érdekes módon alig voltam idősebb, mint az a *Csallány Dezső*, aki 33 évesen került a Somogyi-könyvtár élére. Többek között róla írtam a szakdolgozatomat, majd később az egyetemi doktori disszertációmát.

Ekkor kerültem a megyei könyvtár élére, ahol 1992-ig voltam igazgató. Attól kezdve már csak az oktatásra koncentráltam, részben Szegeden, részben a fővárosban. Szegeden *Monok Istvánnal* dolgoztunk egészen addig, amíg ő az *Országos Széchényi Könyvtár* főigazgatója nem lett. A szegedi egyetem főiskolai karán 1999-ben tanszékvezető, 2000-ben főiskolai tanár lettem. 2013-ban átszervezték a sze-gedi képzést: az informatikus könyvtáros BA képzés átkerült a bölcsészkarra. Kiszl Péter igazgató úr 2013-ban hozta szóba: nagyon szívesen venné, ha megpá-lyáznám a *Könyvtártudományi Tanszék* vezetését az ELTE-n. Egy hét gondolkodási időt kértem, mert ugyan az első pillanattól kezdve nyilvánvaló volt, hogy én ide tartozom, de a családommal meg kellett beszélnem. Mindenki támogatót, pedig nem egyszerű helyzet, ha a feleség, az anya egy másik városban dolgozik. Csalá-domtól és az intézetigazgató úrtól mindig minden segítséget megkaptam, és én igyekszem meghálálni ezt a bizalmat. Talán az idei előléptetés arról árulkodik, hogy e téren nem járok rossz úton. Minden eddig felgyűlt tapasztalatom, tudá-som, kapcsolatom az egyetem szolgálatában áll – mert a szakmai kapcsolataimat nem mint Hajdu Ágnes, hanem mint az ELTE oktatója építem és ápolom.

– **Szakmai tevékenységének fő pillérei az egyetemi oktatás, a tudományos kutatás, a hazai és nemzetközi szakmai szervezetek munkájában való rész-vétel, valamint a könyvtár- és információtudományi területen végzett szak-értői munka. 1987-től megszakítás nélkül oktat felsőfokú könyvtárosképző**

intézményekben. Az oktatás és a kutatás elválaszthatatlan egymástól – nem véletlenül látjuk az oktatott tárgyak és a kutatási témák között a párhuzamot. Három évtizednél hosszabb oktatói munkássága derekán zajlott a magyar felsőoktatás egyik legnagyobb átalakítása, az áttérés a bolognai képzésre. Hatalmas munkát végzett a képzési és kimeneteli követelmények egyetemközi kidolgozásában. Tanszékvezetőként felelős az alap- és mesterképzésén zajló oktatásért, a doktori iskolában témavezetőként a jövő tudós könyvtárosainak munkáját irányítja.

Tizenöt éve zajlik a bolognai rendszerű képzés Magyarországon. Az előző képzési rendszert vagy a jelenlegit tartja jobbnak, hatékonyabbnak?

– Nem egyszerű a válasz. Nagyon fontos, hogy egy ország beilleszkedjen a nemzetközi akadémiai képzési rendszerbe. Ha az egész felsőoktatás átalakul, akkor az egyes szakoknak ezt követniük kell. Az általunk nagyon tisztelt skandináv országokban például, különösen Dániában és Norvégiában más volt a képzési rendszer, hosszú ideig önállóak voltak a könyvtárosképző iskolák. Nagy küzdelem árán, sok idő múltán sikerült az egyetemi keretekbe integrálnunk.

A régi és a jelenlegi képzésnek előnyei és hátrányai egyaránt vannak – amennyiben ezek hátrányok, de inkább sajátosságok. Alapvető fontosságú, hogy a könyvtárosképzés is hasonló rendszerben folyjon, és hasonló megmértetésben részesüljön, mint a diszciplináris tárgyak. Az előző képzési rendszernek a kétszakosságára, mint nagy előnyére szoktak hivatkozni. Való igaz, hogy személyesen én magam is élveztem a kétszakos képzés előnyeit, a kétféle szemléletet, a más típusú tudást. Magától értetődik, hogy a könyvtárosnak széles körű tudással kell rendelkeznie ahhoz, hogy teljesíteni tudja feladatait. Különösen a tájékoztatásban, a feldolgozásban nagy segítséget jelenthet egy második szak, de a régi rendszerű képzésben is voltak egyszakos képzések. Létezik azonban más út is. Meglepően gyakori, hogy egy másfajta végzettségű szakember a mi hivatásunkban találja meg a boldogulását, itt érzi jól magát.

A bolognai rendszer előnye, hogy nagyobb óraszámban képezzük a hallgatókat, és ezáltal talán több gyakorlati ismeretet adhatunk át, valamint elkötelezettebbé tehetjük a tanítványainkat. Úgy emlékszem, a régi hálótérrel összehasonlítva ma arányaiban több gyakorlat van. Aztán itt van a lehetőség a minor szak választására, ahol ötven kredit értékben más tárgyat is fölvehet a hallgató BA tanulmányai során. Újabban pedig a könyvtárostanár szakra is lehet járni. Mi például sok módszertani, gyakorlati megoldást nem tanultunk az egyetemen. A mostani képzés célja, hogy a világtendenciákkal összehasonlítható, összemérhető, átjárható legyen. A BA után például el lehet menni külföldre MA-ra, vagy a mesterképzés után PhD-ra. A kompatibilitás nagyon fontos követelmény mind hazai, mind nemzetközi összevetésben.

Barátné Hajdu Ágnes a XXXIV. OTDK-n szereplő hallgatókkal, Pataki Fruzsínával, Markó-Markechné Zelei Edittel és Mőring Tiborral, valamint kollégáival, Senkei-Kis Zoltánnal és Kiszl Péterrel (Forrás: <http://konyvtartudomany.elte.hu/>)

– Egy teljes emberöltő alatt hány tanítványa lehetett? Lát-e szignifikáns különbséget a két-három évtizeddel ezelőtti és a mai könyvtáros hallgatók között?

– Nem tudom pontosan, hány tanítványom volt – úgy négyezer körül lehetnek, és a legtöbbszörre emlékszem. Mindegyikükre büszke vagyok, aki helytállt, megmaradt a pályán, és érzi az elhivatottságot. Nagyon nagy dolognak tartom, hogy most olyan intézetben dolgozhatom, ahol egy kivételével mindenki a tanítványom volt. Meghatottság nélkül nem is tudok erre gondolni.

Igen, van különbség a régiek és a mostaniak között. Nehezebb időszakban élünk most, nagyon sok a bizonytalanság, magában a képzési rendszerben is kevesebb a stabilitás – és ez meglátszik a diákokon. Sokan úgy kerülnek ide, hogy nem ismerik a pályát. A mai hallgatók önállóbbak. Mostanában sokkal többen vannak, akiknek dolgozniuk kell a tanulás mellett – régebben kevesebb diáknak kellett a saját megélhetéséről gondoskodnia. Túl sok inger éri őket. Jobb a nyelvtudásuk, világot látnak – ez például óriási különbség, régen erre szinte nem volt lehetőség. A tanulmányaik során azonban könnyebben megelégszenek az internetes forrásokkal, mint a nehezebben elérhető nyomtatott, de ugyanakkor nélkülözhetetlen dokumentumokkal.

– Idegen nyelvű Erasmus-kurzusokat szervez és tart az ELTE-n. Mely országokból, hányan érdeklődnek a magyar könyvtárosképzés iránt?

– Az *Erasmus*-kapcsolataink 2014-től indultak, akkor kezdtük megkötni a szerződéseket, ma már több mint húsz egyetemmel van megállapodásunk. Nagyon színvonalas spanyol, török, norvég, olasz, német, román, horvát, lett, svéd egyetemekkel vagyunk kapcsolatban.

Hiszem és vallom, hogy a meglévő kapcsolataimat az egyetemi oktatás szolgálatába kell állítani.

A veszprémi vándorgyűlésen *Navracsics Tibor* azt mondta, hogy az *EU* leg-sikeresebb projektje az *Erasmus+* program. Több iránya van: nagyon fontos és hasznos a hallgatóknak – részben, hogy az itthoni, megszokott környezetükben találkozhatnak külföldi hallgatókkal, oszthatják meg tapasztalataikat, részben, hogy ők is kiutazhatnak egy vagy két szemeszterre, sőt, gyakorlatra. A külföldi egyetemi kurzusokon való részvétel nagyon inspiráló, sokat lendít a nyelvtudásukon, erősíti szakmai tapasztalataikat, akár egész életüket meghatározhatja.

A külföldi hallgatók fogadása az oktatóknak is hasznos. Az intézetben 17 kurzust kifejezetten az ő számukra dolgoztunk ki, igazodva az ő hálóterveikhez. Az Erasmus-kurzusok gyümölcsözően hatnak a saját tematikáinkra. A kölcsönös elvárás jegyében kikristályosodó tananyag az oktatók fejlődését segíti, nyelvtudásukat fejleszti. Idegen nyelvű előadásokat tartani, a hallgatókat ügyes-bajos dolgaikban segíteni, folyamatosan kommunikálni – nagy kihívást jelent.

Szinte minden félévben van három-hat Erasmus-hallgatónk – kivéve a mostani járványhelyzetet. Két török hallgatónk március 12-én éppen órát tartottam, amikor bejelentették a veszélyhelyzetet. Most jött volna egy maláj és egy thai hallgató is. Könnyű látni az összefüggést, hogy miért pont Malajziából és Thaiföldről jönnének diákok: ezekben az országokban jártam az IFLA-konferencián előkészítő bizottság tagjaként, akkor építettem ki ezeket a kapcsolatokat. A hallgatók mellett minden szemeszterben eljön három-négy Erasmus-professzor előadást tartani, általában cserekapcsolatok keretében, így a mi oktatóink is ki tudnak utazni külföldi egyetemekre.

– A Könyvtáros Egyesületek és Intézmények Nemzetközi Szövetségében (IFLA) 2005 óta több tisztséget is betöltött – többek között az Igazgatótanács tagja volt két cikluson át. Az IFLA 1927. évi megalakulása óta magyar szakember először jutott ilyen magas pozícióba. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének (MKE) elnöke 2015-től, az MKE és az Informatikai és Könyvtári Szövetség Könyvtáros Életpályamodell Bizottság elnöke 2014-től, a könyvtárosi életpálya stratégiai munkabizottság tagja 2003 és 2008 között – és még hosszan sorolhatnánk nemzetközi és hazai szakmai szervezeti tagságait.

Mi az általános tapasztalat, az IFLA-tagországok kormányai mennyire építik be szakpolitikájukba a szervezet által megfogalmazott ajánlásokat? Magyarországon mennyire érvényesülnek az IFLA progresszív szakmai elvei?

– A mi hivatásunkban az IFLA nagyon jelentős szerepet játszik, mindennapi munkánk során erősen támaszkodunk rá. A szervezetnek a szabványalkotástól az ajánlásokon, útmutatókon át a különféle akciókig terjedő, több évtizedes tevékenysége óriási segítséget jelent szakmai munkánkban. Az IFLA 2015-ben például az ENSZ fenntarthatósági céljaihoz csatlakozott, és ez a könyvtáraknak számos feladatot ad.

Nagyon fontosnak tartom, hogy a szervezet a nemzetközi kultúrpolitika formálójának tekinti magát, és nem kizárólag a könyvtárosokkal, hanem szélesebb vonatkozású társadalmi ügyekkel foglalkozik. Nem véletlen, hogy az UNESCO-val, az ENSZ-szel közösen hallatja a hangját olyan fontos kérdésekben, mint például az információs szegénység vagy az EU tagországaiban a szerzői jogi törvény felülvizsgálata.

Az adott helyi kormányzat részéről rendszeresen megnyilvánul a politikai támogatás az IFLA éves konferenciáin. A tagországok szakpolitikájába két oldalról is bekerülhetnek a szervezet által javasolt iniciatívák: egyrészt a szakemberek oldaláról, másrészt a kapcsolódó területekről. Például nagyon komoly elismerést váltott ki a magyar misszióból, amikor az ENSZ-ben volt alkalmam bemutatni azt a két – magyar, illetve angol nyelvű – füzetet, amely a magyar könyvtáraknak az ENSZ fenntarthatósági fejlődési elveihez kapcsolódó innovációit dokumentálja. Egészen biztos, hogy ez a hír visszajuthatott Magyarországra. Amikor *Kőrösi Csaba*, a Köztársasági Elnöki Hivatal Környezeti Fenntarthatósági Igazgatóságának vezetője egy rendezvényünkön meglátta a kiadványt, azt mondta, komoly elismerésre méltó munka. Nem is gondolta volna, hogy a könyvtárak ilyen elkötelezettek a fenntartható fejlődés kérdésében.

Erőnkhez mérten igyekszünk részt venni mindegyik IFLA-projektben, így az elsők között voltunk, akik a *Library Map of the World*-be adatokat küldtek. Nem könnyű lépést tartani, mert a szervezet sosem volt olyan aktív, mint a mostani időszakban. Erre az intenzív tevékenységre a *Bill and Melinda Gates Alapítvány*tól kapott több millió dollár ad lehetőséget 10-12 éven át. Az IFLA stratégiájának kidolgozására például 102 országból érkeztek szakemberek. Ezt a munkát *table facilitator*ként tudtam segíteni, amely során megint számos, különlegesen érdekes tapasztalattal lettem gazdagabb.

– Az utóbbi húsz évben rengeteg tanulmányúton vett részt, bejárta a világot Új-Zélandtól Kanadáig és Dél-Afrikától Malajziáig. Melyik útja volt szakmailag, és melyik emberileg a legemlékezetesebb?

– Szakmailag nehéz bármit kiemelni. Az egyik nagy nemzetközi siker – a mai napig meghatározó a pályámon –, hogy kétszer beválasztottak a Bill and Melin-

da Gates Alapítvány tudományos tanácsadó testületébe, 2010-ben és 2011-ben. Szakértőként vettem részt a legjobb internetoktatás díjára pályázók elbírálásában. Érdekes volt ez a feladat: egyrészt más volt a bírálati eljárás, másrészt a könyvtári körön kívülről is jöttek pályázatok. Különleges élmény volt egy más szemléletű értékelési procedúrában, egy professzionálisan felépített értékelési folyamatban részt venni. A mai napig építék az ott szerzett ismereteimre.

Az utóbbi években személyes látogatások keretében részt vettem az IFLA-konferenciák megrendezésére pályázó országok minősítésében. Rengeteget tanultam a konferenciaszervezés kritériumairól, a rendezvények sarokpontjainak kirajzolásáról. A munka során nagyon sokat kaptam, de talán adtam is. Ez utóbbit az is mutatja, hogy valamennyi utamon szövődött számos, mai napig élő kapcsolatom, melyek közül jó néhány komoly barátságga fejlődött.

– Mióta tagja a Magyar Könyvtárosok Egyesületének? Miért tartja fontosnak a szakmai szervezetben végzett munkát?

– Egyetemista korom óta vagyok az egyesület tagja. Akkoriban Fülöp Géza volt az MKE alelnöke, és gyakran utalt a szakmai közösséghez való tartozás fontosságára. Sokkal erősebbek vagyunk, ha összefogunk – mondta. Részemről nem kellett nagy meggyőzés, de arra nem gondoltam, hogy az egyesületnek egyetemista is tagja lehet.

Mióta az eszemet tudom, édesapám is dogozott az egyesületben, a *Csongrád Megyei Szervezet* elnöke volt, tehát magától értetődött, hogy ha egy kis lehetőség felcsillan, belépek a könyvtáros egyesületbe. Igyekeztem mindenütt ott lenni, tanulni. Nagy élmény volt például az első szegedi vándorgyűlésen segíteni a szállások kiosztásában, a kollégák kalauzolásában. Nagyon régóta tagja vagyok a Csongrád Megyei Szervezet elnökségének, tizenkét éven át az országos elnökség tagja, ebből nyolc évig alelnök voltam, majd 2015-ben megválasztottak elnöknek. Szokás szerint az újonnan megválasztott elnök szól néhány szót. Mivel nagy tisztelettel adózom *Bakos Klára* elnöki munkásságának, részben erről beszéltem, majd arról, hogy szeretnék annak a két embernek megfelelni, akik ide vezettek engem: Fülöp Gézának és az édesapámnak.

– Nehéz szívvel teszem föl a következő kérdést: mennyire tartja hatékonynak az MKE érdekérvényesítő szerepét, lehetőségeit? Különösen a 2020. április 9-én „húsvéti ajándékként” megküldött törvénytervezet miatt súlyos a kérdés. A közgyűteményi szervezetek közös állásfoglalása a leghatározottabban elutasította a közalkalmazotti jogviszony átalakítására irányuló tervezetet, de az egységes fellépés, az erélyes tiltakozás dacára a törvényt mégis elfogadták.

– Sokkoló, nagy vereséggént éltem meg, mert hiszek abban, hogy a könyvtárosok egész életüket a köz szolgálatában élik meg. Jó érzés volt azonban megtapasztalni,

hogy egy ilyen alapvető kérdésben több szakmai szervezet is összefog, közösen lép föl – még ha most nem is jártunk eredménnyel.

– Tudományos munkássága terén két markáns vonal rajzolódik ki: az egyik a könyvtár- és információtudomány, azon belül főként az osztályozáselmélet, az ETO elmélete és továbbfejlesztése, a tudásmenedzsment, az információ vizualizálása, a könyvtárosképzés könyvtárpolitikai megközelítésű kérdései, a szakmai és hivatásidentitás. Ezen a széles palettán közel kétszáz – köztük számos idegen nyelvű – publikációja és előadása ismeretes az 1990-es évek elejétől napjainkig. Könyvtáros generációk nőttek föl Babiczky Bélával közös könyvén,² a tartalmi feltárásban dolgozók naponta forgatták az ETO Barátné Hajdu Ágnes által szerkesztett kiadását.³

Másik jelentős kutatási területe a könyv- és könyvtártörténet, a szűkebb páttriájához kapcsolódó olvasókörok és társadalmi egyesületek története. Az 1985-ben megvédett egyetemi doktori disszertációjának témája a Somogyi-könyvtár története 1934 és 1944 között. Édesapja, dr. Hajdu Géza tette közzé a hódmezővásárhelyi olvasókörok történetét.⁴ Leánya az ő kutatómunkáját folytatva, önálló kötetben tárta föl szülővárosa, Vásárhely társadalmi egyleteinek történetét az 1918-1948 közötti időszakban⁵ – ez volt egyúttal PhD disszertációja. 2013-ban tartott habilitációs előadásának témája: *Az olvasókörok, mint a közgondolkodás fejlődésének meghatározó terei*. Édesapja 80. születésnapjáról tisztelői, barátai tanulmánykötettel emlékeztek meg. A kötet szerkesztőjeként a könyv főcímét Máté evangéliumából idézte: *Mert a szívnek teljességéből szól a száj*.⁶ Miért erre az idézetre esett a választása?

– Azt az érzést fejezi ki, amit a könyv összeállítása kapcsán éreztem. Édesapám nagyon megbecsült, szeretett ember volt, sokan kötődtek hozzá. Amikor közeledett a születésnapja, mindenki tiszta szívvel állt az emlékkötet ügye mellé. Három születésnapi ünnepséget szerveztünk édesapámnak. A legtöbben azon a *Bartók Béla Művelődési Házban* rendezett tanszéki ünnepségen vettek részt, amely *Shakespeare* következő sorával zárult: *a te nyarad el sose viruljon*⁷. Nagyon sokan eljöttek messzi városokból, aki nem tudott jönni, levelet írt, ajándékot küldött. Szimbolikusan és ténylegesen egyaránt igaz lett a könyv címében foglalt gondolat.

– Vásárhelyi monográfiájában a különböző egyleteket, olvasóköroket szervezőket „kovász-embereknek” nevezi. Manapság vannak még „kovász-emberek”?

– Vásárhelyen valóban léteztek/léteznek ilyen emberek, de bárhol találkozhatunk velük. Érzékeny, másokra ható, másokért élő, mások boldogulását szolgáló emberek, akik sokkal inkább hatnak a környezetükre, mint amit magukról föltételeznek, vagy amit hitvallásként, küldetésként megfogalmaznak a maguk számára. Nem kell azonban ehhez feltétlenül idősnak lenni, nem kell hozzá tisztséget

viselni. Találunk „kovász-embereket” a hallgatók között is: ők azok, akik képesek közösséget teremteni, akik képesek identitást, értékrendet adni és átadni. Igen, vannak kovász-emberek, és hiszem, hogy lesznek is.

– Egyesületi elnökként, egyetemi professzorként milyen tervei vannak a jövőre nézve?

– Nagyon sokat tanultam a távolléti oktatásból. Meggyőződésem szerint jó néhány elemet lehet majd hasznosítani az egyetemi oktatásban, és határozott szándékom, hogy ezt megtegyük.

Szeretném tovább növelni intézetünk külföldi kapcsolatainak a számát, minél gyümölcsözőbb módon. Most beadunk egy uniós pályázatot, amelyben eszt, olasz, román, bolgár és török kollégákkal dolgozunk együtt, hogy a pályázati lehetőségek megragadásával újabb innovációt tudhassunk magunkénak az egyetemen belül.

Szeretnék minél többet tanítani. A tanítás nagyon erősen motivál engem. Ettől az évtől kezdve várhatóan külföldi PhD-hallgatóink is lesznek – ez egy újabb tapasztalás és kihívás lesz, amely intézetünk nemzetközi rangját bizonyítja. Egyetemi tanárként szeretnék hasznos tagja lenni az intézetünknek, és ami rajtam múlik, azt megtenni a kollégáimért.

Egyesületi elnökként nagyon fontosnak tartom, hogy valamilyen módon erősítsem a szakmánk hazai és nemzetközi megbecsültségét. Továbbra is igyekszem támogatni a különböző szervezeti formák közötti együttműködést az egyesületen belül és a társszakmai szervezetekkel. Ameddig erőm és lehetőségem van rá, minél többet szeretnék tenni az egyesület által megfogalmazott stratégiai célok megvalósítása érdekében.

– Sok erőt kívánok céljai megvalósításához! Köszönöm a beszélgetést.

Jegyzetek

1. Rómaiaknak írt levél. Róm 12.7 Biblia. Szent István Társulat fordítása.
2. Barátné Hajdu Ágnes – Babiczky Béla: *Bevezetés az információkereső nyelvek elméletébe és gyakorlatába*, Budapest, Universitas Kiadó, 1998. 224 p.
3. *Egyetemes Tízgedes Osztályozás*. UDC Publ. No. P057. Szerk., bevezető Barátné Hajdu Ágnes. 1/1-2.-2. köt. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár : Könyvtári Intézet, 2005. 1090 p.
4. Hajdu Géza: *Az olvasókörök városa. Vásárhelyi körök 1945-2000*. Hódmezővásárhely, Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata, 2002. 192 p.
5. Barátné Hajdu Ágnes: *Társadalmi egyletek a két világháború között és a koalíciós időszakban Hódmezővásárhelyen*. Hódmezővásárhely, Németh László Városi Könyvtár, 2015. 160 p.
6. „Mert a színek teljességéből szól a szűj.” *Könyvtártudományi tanulmányok Hajdu Géza 80. születésnapjára*. Szerk. Barátné Hajdu Ágnes. Szeged, Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 2007. 292 p.
7. William Shakespeare: *XVIII. szonett*. In: *Szonettek*. Ford. Justus Pál. Budapest, Európa Kiadó, 1989. 31. p.

Vasné Tóth Kornélia

Ötven éve hunyt el a soproni ex libris élet kiemelkedő alakja, Csatkai Endre

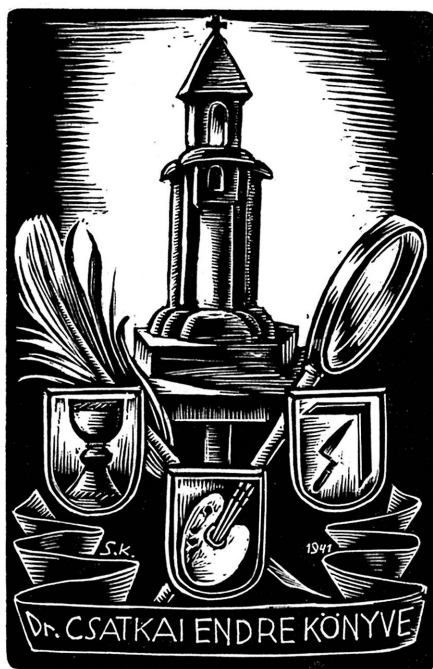
Csatkai Endre (1896–1970) Kossuth-díjas művészettörténész, zenetörténész, múzeumigazgató, helytörténeti szakíró 1896. augusztus 13-án született Darufalván, egy Sopron vármegyei horvát faluban. Elemi iskoláit és az első gimnáziumot itt végezte, ezután került a soproni líceumba. Kedvenc időtöltése a színházlátogatás és a zenélés volt. Tagja lett a líceumi Magyar Társaságnak és az Ének- és Zenekörnek, cimbalmon játszott. A Soproni Evangélikus Líceumban érettségizett, azután a bécsi és budapesti egyetemen hallgatott művészettörténeti előadásokat, emellett német–magyar szakon diplomázott, majd 1925-ben doktori címet szerzett *Kazinczy és a képzőművészetek* című dolgozatával. Ezt követően tanításból, újságírásból élt, és dolgozott a kismartoni Wolf Múzeumnak. Utóbbi helyen a gyűjtemény tárgyai mellett a könyvtárat is rendezte, műemléki topográfiát készített, kiállításokat rendezett. Megírta a soproni Zeneegyesület, a Képzőművészeti Kör és a Városszépítő Egyesület történetét, valamint foglalkozott az irodalom nagyjaival is: *Száz adat a soproni irodalmi élet múltjából* címmel jelent meg írása a *Soproni Helikon*ban (1927). 1929-ben adták ki *A Soproni Zeneegyesület száz éves történetének vázlatja* című művét, 1932-ben jelent meg a *Sopron és környéke műemlékei* című kötet, 1936-ban a *Régi soproni házak, régi soproni családok*, 1938-ban az *Idegenek a régi Sopronról*, 1939-ben a *Széchenyi-műemlékek Nagycenken* című műve. A második világháború idején a nácizmus előretörése miatt elvesztette állását, visszaköltözött Sopronba. 1944-ben munkaszolgálatra hívták be, több tábort is megjárva, sok viszontagság után végül hazatért. 1945-ben megbízták a Soproni Múzeum újjászervezésével, ő lett az igazgatója. Magyarul és németül megjelent cikkeinek

száma 1000 felett van, ezek többsége művészettörténeti, helytörténeti írás, tanulmány, főleg Sopron és környéke, valamint Kismarton műemlékeivel, zenei és kulturális életével foglalkozik. Az érmeek is érdekelték, 1946-tól belépett a Magyar Numizmatikai Társulatba, melynek haláláig tagja maradt. 1952-től az MTA Művészettörténeti Főbizottságának tagja lett. 1953-ban – szerzőtársaival együtt – elkészítette a *Sopron és környéke műemlékei* című kötetet, amelyért Kossuth-díjjal tüntették ki. 1955-től haláláig a *Soproni Szemle* szerkesztője volt.

A Soproni Képzőművészeti Kör még 1897-ben alakult. Ennek ex libris gyűjtő csoportja 1939-ben jött létre, mely első összejövetelét március 7-én tartotta. Az élén Csuppy Lajos állt, de a tényleges irányítást dr. Csatkai Endre vállalta magára. Csatkai régi képző- és iparművészeti alkotásokat, ex libriseket egyaránt gyűjtött. Összeállította a régi magyar és magyarországi vonatkozású szentképek korpuszát. A soproni képzőművészethez, műgyűjtéshez kapcsolódó szakirányú művei: *A 40 éves Soproni Képzőművészeti Kör története* (Sopron, 1937), *Könyvgyűjtők, régiséggyűjtők a régi Sopronban* (Sopron, 1938), *A soproni műgyűjtés története* (Budapest, 1958), *Pozsonyi képzőművészek és iparművészek 1750 és 1850 között* (Budapest, 1963).

Ex libris irányú szakirodalmi írásai közül kiemelkedik *A soproni exlibris története* (Sopron, 1938) című, amelyet Missuray-Krúg Lajossal és Thier Lászlóval közösen jegyzett. Ebben bemutatja a soproni ex libris gyűjtőket. A képzőművészeti körön belül alakult ex libris gyűjtő csoport vezetője, Csuppy Lajos, a királyi állami polgári leányiskola igazgatója, vármegyei népművelési titkárként is dolgozott Sopronban. Holl Jenő, a legnagyobb (több ezres) soproni ex libris gyűjtemény birtokosa, magyar királyi kormányfőtanácsos, vasúti igazgató, a Győr-Sopron-Ebenfurti Vasút Zrt. üzletigazgatója volt. Corá János ügyvéd, a második legnagyobb ex libris gyűjtemény tulajdonosa Sopronban, több százas grafikai anyaggal rendelkezett. Jelentős gyűjteménye volt még Horváth Gyula középiskolai tanulóknak. A vasútnál dolgozó Szabados József cserkésztemájú, Thier László lapszerkesztő, helytörténész, zenész a régi főpapi könyvjegyekre specializálódott. A gyűjtők közt találkozhatunk Missuray-Krúg Lajos író-költővel is. A kötet kiemeli Röttig Odo osztrák származású, Sopronban élő újságszerkesztő-kiadó, könyvnyomdatulajdonos, a *Kultura* (1911–13) című irodalmi, művészeti, kritikai folyóirat szerkesztője nevét, aki sokat tett az ex libris műfaj népszerűsítése terén, és saját maga is készített kisgrafikát. (Az idén 100 éve elhunyt Röttig Odóról a *Magyar Grafika* folyóirat 2020/1. száma közöl tőlem nekrológot.) A soproni ex libris tervező grafikusok közt Csatkai többek között bemutatja Ákos Ernő, Csipkés Kálmán, Horváth József, Kasichnitz József, Kónya Lajos, Mende Gusztáv, és a kisgrafika e műfajában különösen sokat alkotó Sterbenz Károly munkásságát.

Csatkai maga is jelentős ex libris gyűjteményt hozott létre, ebben felesége, Szattinger Erzsébet (1895–1982) is támogatta, aki szintén gyűjtővé vált. A művészet szeretete összekötötte őket. A Csatkai nevére szóló ex librisek többségükben Sopronhoz kötődnek, a város jelképének tekintett Tűztoronnyal, a soproni

Sterbenz Károly fametszete (1941), 116x76 mm

pihenőkereszttel, kápolnával, barokk szobrokkal, mesterségek címereivel, vallási motívumokkal. Ezek grafikusa Sterbenz Károly és Ákos Ernő.

Csatkai Endre 1970. március 2-án hunyt el. Személyében egy hivatását a városa szolgálatába állító embert tisztelhetünk. Hagyatékának nagy része, könyvtára és a magyar műgyűjtés történetével kapcsolatos cédulaanyaga a soproni Liszt Ferenc Múzeumba került. Életműbibliográfiáját halála után Környei Attila történész, muzeológus állította össze. Özvegye a nevével fémjelzett díjat (Csatkai-díj) alapított a Sopron város történetének feldolgozásában jelentőset alkotó fiatal kutatók jutalmazására. Sopronban utcát neveztek el róla, egykori lakóházán emléktábla őrzi emlékét.

Főbb szakirodalmak

Akikre emlékezünk... = *A Berzsenyi Dániel Evangélikus (Líceum) Gimnázium és Kollégium weboldala* <http://www.bdeg.hu/?page=mutat&id=233> (2020.05.20.)

Arady Kálmán: *Visszapillantás*, MEGE Kisgrafika, 7. évf. 1943. 1-2. sz., 5. p.

Csatkai Endre In: *Magyar életrajzi lexikon* <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC02469/02664.htm> (2020.05.20.)

Csatkai Endre – Missuray-Krúg Lajos – Thier László: *A soproni exlibris története*, Sopron, 1938. 32 p.

Domokos Ottó: *Csatkai Endre és a Soproni Szemle* = *Soproni Szemle*, 59. évf. 2005. 4. sz. 16–18. p. http://sopszem.sopron.hu/Domonkos_2005_4.pdf (2020.05.20.)

Domokos Ottó: *Csatkai Endre öröksége. Összeállítás a holocaust 70. évfordulóján* = Soproni Szemle, 68. évf. 2014. 2. sz. 123–221. p. http://epa.oszk.hu/01900/01977/00263/pdf/EPA01977_soproni_szemle_2014_2.pdf (2020.05.20.)

A folyóirat története. A Soproni Szemle rövid története = soproniszemle.hu <http://soproniszemle.hu/wp/index.php/2015/08/26/a-folyoirat-tortenete/> (2020.05.20.)

Kovács József László: *Thier László, a műgyűjtő és Csatkai Endre, a tudós* = sopronanno.hu 2016. november 9. <http://sopronanno.hu/tortenet/thier-laszlo-a-mugyujto-es-csatkai-endre-a-tudos> (2020.05.20.)

Környei Attila: *Csatkai Endre irodalmi munkássága* = Soproni Szemle, 25. évf., 1971. 1. sz. 66–75. p. https://epa.oszk.hu/01900/01977/00091/pdf/EPA01977_Soproni_Szemle_1971-xxv-1.pdf (2020.05.20.)

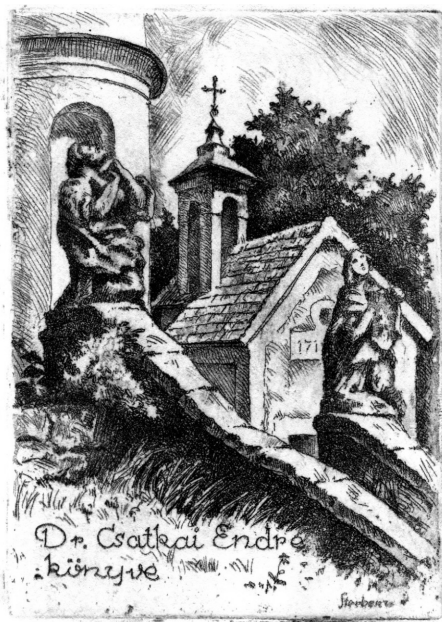
Környei Attila: *A helytörténet Csatkai Endre* = Soproni Szemle, 25. évf. 1971. 1. sz. 59–66. p. https://epa.oszk.hu/01900/01977/00091/pdf/EPA01977_Soproni_Szemle_1971-xxv-1.pdf (2020.05.20.)

A Magyar Numizmatikai Társulat tagnévsora, In: Baloghné Ábrányi Hedvig – Soós Ferenc: *Száz éves a Magyar Numizmatikai Társulat 1901–2001*, Argumentum Kiadó : Magyar Numizmatikai Társulat, Budapest, 2001. 270. p.

Szemle, MEGE Kisgrafika, 3. évf., 1939. 2. sz. 12. p.

Vasné dr. Tóth Kornélia: *A száz éve elhunyt soproni nyomdász-kiadó, Röttig Odo (1883–1920) emlékezete* = Magyar Grafika, 64. évf. 2020. 1. sz. 67–71. p. https://mgonline.hu/system/articles/2386/articles_2386_original.pdf?1582540638

Vasné dr. Tóth Kornélia: *Múltunk neves ex libris gyűjtői*, KBK Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület, Budapest, 2019., 35., 38–39., 40., 78., 160–161., 177., 197–198. p.

Sterbenz Károly rézkarca, 109x80 mm

Pallósiné Toldi Márta

Szubjektív gondolatok a hivatásbeli önbecsülésről

*„és ne csüggedj a jók pályáján!”
Berzsenyi Dániel: Kazinczy Ferenchez*

Választott mottómat elsősorban magamnak mondom, mert manapság gyakran jutnak eszembe Vörösmarty töprengő, fájdalommal és kétségekkel teli vívódását világga kiáltó mondatai a *Gondolatok a könyvtárban* című versből. Mintha minden sora a mai valóságot festené, mintha az emberiség semmit sem változna, mintha a tudomány csupán a technológia motorja lenne, mintha értelem és érzelem harmóniája, a humánus örökös vesztes maradna a gyűlölködés, a kirekesztés, a kapzsiság árnyékában, a jó és a rossz harcában.

Mit ér akkor egy, a humán szolgáltatásban vagy a friss könyvtári szakirodalomról való tájékoztatásban, kutatástámogatásban megélt, kihívásokkal teli hivatás? Én értékes szolgálatnak élttem meg könyvtáros mivoltomat, bármely szerepben gyakoroltam is, és így vélekedem mindenkiről és mindenről, aki és ami ehhez hozzásegített. Ezeket a segítőköt „mémközvetítőknak” gondolom. A könyvtártörténet számos példával szolgál olyan időszakokra, amelyek idején kurázi kellett a „jó mémek” megmutatásához. Egy jó közvetítő médium soha sem követel kizárólagosságot, hanem felmutat hasznos és életképes lehetőségeket, amelyek többeknek bátorságot, mondhatni szárnyakat adnak, a mintától különböző, a helyhez és időhöz kiválóbban illeszkedő gondolatokat, cselekedeteket inspirálnak, ezek jobbak, eredetibbek is lehetnek elindítóiknál. Jól szolgálni, a jók pályáján járni pedig csakis az önmagát becsben tartó ember képes.

A tudomány azt mondja, abban találjuk meg életünk értelmét, aminek jelentőséget tulajdonítunk. Diákkorom könyvtárai engem úgy szocializáltak, hogy fel-

tétel nélkül hittem a könyvtárak hasznosságában és az ott szolgálatot teljesítők küldetésében. Tudom, küldetés szavunk is kifordítható sarkaiból. Jelenthet egyrészt erőszakos beavatkozást egy másik ember értékválasztásába, autonómiájába. De jelentheti a lehetőségek gazdag tárházának felkínálását, a „szentély”, a „kiváltságosak terepe” fétisének magunk mögött hagyását is. Tudjuk ugyan, hogy a teljes társadalom elérése illúzió, mégis jó lenne számottevő sokaságot elérnünk, mert „*bézárt ajakban*” a bölcsesség mit sem ér. Beszélhetünk könyvtárosi önbecsülésről, amikor a kultúra a gazdaság és a politika erőterébe szorítva próbált és próbál a szabad gondolatokra való képesség erejével hatást elérni? Igen, a kérdés jogos. Az önbecsülés érzelmi viszony, elégedettség. Amikor arról szólunk, hogy mennyire fogadjuk el és szeretjük önmagunkat, akkor az önbecsülésről elmélkedünk. A pszichológia az önbecsülésnek külső és belső aspektusát tételezi. Ha szerencsések vagyunk, a felnőttség felé haladva kellő korai kötődés, pozitív vélemény, feltétlen elfogadás kísérte utunkat, reális éntudattal, belső irányítással vághattunk neki a kihívásokkal teli életnek. Meglehet, kompetenciák fejlesztésével, önértékválasztással, mások által jónak értékelt cselekedetekkel külső megerősítést is kapunk. Ám ahogy személyes életünkben, úgy hivatásrendünkben is szüntelenül egymásnak ellentmondó, rólunk szóló ítéletekkel szembesülhetünk. Sokan tudni vélik, hogy milyenek vagyunk, sőt, meg akarják mondani, milyenek legyünk, és főként azt, hogy kellünk-e egyáltalán mi és intézményeink.

Az 1980-as évek hazai presztízsvizsgálataiban a könyvtáros hivatás sorra-rendre az értékelési rangsor végére került, azonos vagy alacsonyabb értékelést kapva, mint a pedagógusok és a lelkészek. A 2016-os KSH-vizsgálat pedig már rá sem kérdezett a könyvtárosokra. Ennek okát a könyvtárnak mint intézménynek az alacsony társadalmi beágyazottságában látom, mert kulturális alapintézmény jellege ellenére a lakosság nagy többsége nem motivált használatára. Hiába tekintjük mi magunk a könyvtárakat a társadalmi integráció és a kommunikációs háló nélkülözhetetlen csomópontjának. Hiába állíthatjuk meggyőződéssel, hogy „közjóként” segíthetné az egyenlőtlenségek leküzdését, az egyéni választásra/változtatásra való felkészülést azáltal, hogy eszközöket biztosít az egyéni életstratégiák, az életstílus, az ízlés kimunkálásához, az élethosszig tartó tanuláshoz, az önmegvalósításhoz. Ennek működésbe lépéséhez fájón hiányoznak az ösztönző társadalmi szükségletek és a széles körű családi minták.

A könyvtárhasználat soktényezős társadalmi jelenség, minden változása az egyéni és közösségi életvilágunk konstruálta társadalmi térben történik. A huszadik század utolsó harmadában beköszöntött, és az ezredfordulóra a könyvtárakat is sorsszerűen elérő forradalmi információs technológiai változás azután új kihívással jelentkezett. A könyvtárakat is szerepeik újrafogalmazására készítette. Már semmi sem az, aminek korábban véltük. A dokumentum nem feltétlenül azonosítható fizikai megjelenésével, a gyűjtemény birtoklás nélkül, láthatatlanul is feltárja tartalmait, a könyvtár falai a hálózat aktív elemei révén szimbolikusan

leomlottak, a látogató – aki nem feltétlenül „olvasó” – nem csupán személyes jelenléttel válhat felhasználóvá. A világháló, a Wikipédia, a Google egyre kifinomultabb keresési technikája, ezeknek a fiatalok körében tapasztalható egyeduralma számos könyvtári szolgáltatást megingatott. Változnak az olvasási szokások, átalakulnak a tájékozódási útvonalak. A könyvtáros-olvasó interakciót tömeges méretekben kiszorítja a felhasználó és gép-szoftver kapcsolat. Az információ-szerzés Google-preferált, a digitális információkeresés minőségi útjait, a könyvtári közreműködéssel készülő adatbázisokat kevesen ismerik, középiskolásaink a PISA-felméréseken ezen a területen is a szövegértéshez hasonlóan gyenge eredményeket érnek el. Gyakran gondolok arra, hogy mielőtt még a magyar társadalom magáénak mondhatta volna „közszellemként”, közös nyelvként a tudásértékpreferenciát, az „interfész kultúra” soha nem látott gyorsasággal átalakítja a kollektív kulturális memória intézményrendszerét, úgymint a tudás rögzítését, közforgalmazását és hagyományozását is, nem feltétlenül az igényesség útján.

Esszémet Jan Assmann, Berzsenyi Dániel, Daniel Goleman, György Péter, Heller Ágnes, Mérő László, Orbán Ottó, Vörösmarty Mihály gondolatai inspirálták.

Megújult a Mikes Kelemen Program rendelési felülete

Az immár hetedik esztendeje futó Mikes Kelemen Program új rendelési felületet kapott. A program 2014. január 1-jén indult el. Célja, hogy a nyugati diaszpórában felhalmozódott hungarikadokumentumokat megmentse a pusztulástól azáltal, hogy hazaszállítás után magyarországi és határon túli magyar közgyűjteményekben helyezi el őket.

A fejlesztéseknek két célja volt:

- egyrészt minél több információval gazdagítani a felajánlott tételeket, megkönnyítve ezzel a partnerek döntését a megrendelés leadásában;
- másrészt nagyobb hangsúlyt kapott a megrendelés folyamatának átláthatóbbá és gördülékenyebbé tétele, mivel a megrendelt tételek nyomon követhetők, így tervezhetőbbé válik azok elszállítása.

Számos kisebb kényelmi szolgáltatás is megvalósult. Bővültek a listák szűrési felteletei, már lehetőség van dezideráta listák építésére, így, ha a megrendelők nem kaptak meg egy tételt az aktuális listáról, annak újbóli felbukkanásáról értesítést kérhetnek. A fejlesztéseknek köszönhetően a könyvek és a zeneművek mellett már a periodikumok kijánlására is mód van. Az új felület – amely regisztrációt követően használható – ingerált módon kezeli a munkafolyamatokat, lehetővé téve a dokumentum azonosításának, kezelésének és kijánlásának egységes kezelését.

A felület elérési útja: <https://mikesprogram.oszk.hu/>

• TUDÁS • ÉLMÉNY • KAPCSOLAT •

könyvtárak.hu

- Könyvtári programajánló
- Kérdezd a könyvtárost!
- „Veszíts el egy könyvet!” játék
- Gyermekirodalmi ajánló
- Térképes könyvtárkereső
- MOKKA: könyvtári e-katalógus
- Tematikus digitális gyűjtemények
- Érdekességek

KÖNYVTÁRI INTÉZET

1827 BUDAPEST, BUDAVÁRI PALOTA F-ÉPÜLET | + 36 1 487-8680 | KINT@OSZK.HU

Nemzeti Kulturális Alap